

AKADEMIA WYCHOWANIA FIZYCZNEGO W KRAKOWIE

ANALIZA RYNKU TURYSTYCZNEGO INDII

Szczepan Potoniec
Turystyka i rekreacja
SUM I, gr. II
Nr indeksu: 36997

Kraków 2009

SPIS TREŚCI

WSTĘP	4
I. INFORMACJE OGÓLNE	5
1.1. Położenie	5
1.2. Klimat	7
1.3. Powierzchnia	8
1.4. Język urzędowy	8
1.5. Ustrój polityczny i podział administracyjny.....	8
1.6. Ludność	10
1.7. Gospodarka.....	12
1.8. Regiony i atrakcje turystyczne	13
1.8.1. Region Stołeczny.....	14
1.8.2. Region Północny	15
1.8.3. Region Zachodni	17
1.8.4. Region Środkowy	18
1.8.5. Region Południowo-zachodni.....	18
1.8.6. Region Południowy	20
1.8.7. Region Południowo-wschodni.....	21
1.8.8. Region Środkowo-północny	22
1.8.9. Region Wschodni	24
1.8.10. Sikkim.....	25
1.8.11. Wyspy Oceanu Indyjskiego.....	26
1.9. Komunikacja.....	27
1.9.1. Komunikacja powietrzna.....	28
1.9.2. Komunikacja drogowa.....	30
1.9.3. Komunikacja kolejowa	30
1.9.4. Komunikacja wodna	32
1.10. Baza noclegowa.....	33
1.11. Przydatne informacje.....	35
II. RYNEK RECEPCJI TURYSTYCZNEJ INDII.....	39
III. RYNEK EMISJI TURYSTYCZNEJ INDII.....	54
3.1. Turystyka zagraniczna.....	54
3.2. Turystyka krajowa	63

IV. ZNACZENIA DLA RYNKU TURYSTYCZNEGO POLSKI.....	66
4.1. Recepcja turystyczna Polski	66
4.2. Emisja turystyczna Polski.....	67
PODSUMOWANIE	70
BIBLIOGRAFIA	71
SPIS TABEL	72
SPIS WYKRESÓW.....	74
SPIS FOTOGRAFII	75
INFORMACJA.....	76

WSTĘP

Indie, to kraj legenda, o niewielu miejscach na świecie można tak powiedzieć. Kolebka wspaniałej cywilizacji, synonim biedy i przeludnienia, królestwo bollywoodzkiego kiczu, kraina cudów natury i przyrody, wylęgarnia tropikalnych chorób, wyjątkowa mieszanka różnych religii, zapachów, kolorów, dla jednych czyste piękno i niewyczerpane źródło inspiracji, dla innych syf i najgorszy koszmar. Indie można kochać, albo je nienawidzić, ale na pewno nie można pozostać wobec nich obojętnym.

Wybór tego tematu uzasadniony jest chęcią przedstawienia jednego z najciekawszych krajów świata.

Celem pracy jest przedstawienie rynku turystycznego Indii – zarówno recepcji i emisji, a także powiązania badanego kraju z polskim rynkiem turystycznym.

Zebrany materiał, dzięki któremu powstała niniejsza praca pochodzi przede wszystkim z przewodników oraz stron internetowych.

Praca składa się z czterech rozdziałów.

W rozdziale pierwszym przedstawione zostały podstawowe informacje dotyczące Indii, a także wiadomości o charakterze turystycznym.

Rozdziały drugi i trzeci, opisują kolejno: rynek recepcji turystycznej Indii i rynek emisji turystyczny tego kraju.

Rozdział czwarty ma na celu ukazanie udziału polskiego rynku turystycznego w turystycznym rynku Indii.

Pracę kończy podsumowanie.

I. INFORMACJE OGÓLNE

Fot. 1. Indie – mapa

źródło: <http://www.vaisnava.cz/fotky/cidambaram/Mapa-indie.jpg> (3.05.2009)

1.1) POŁOŻENIE

Indie (Republika Indii), to państwo w Azji Południowej, zajmujące większość subkontynentu indyjskiego, gdzie 2/3 terytorium leży na Półwyspie Indyjskim.

Od północy Indie są ograniczone przez pasma górskie: Karakorum i Himalaje. Z Indiami graniczą: Pakistan na północnym zachodzie, Afganistan na bardzo małym odcinku i Chiny, Nepal oraz Bhutan na północy, Birma i Bangladesz na północnym wschodzie, Sri Lanka przez zatokę Mannar i cieśninę Palk na południowym wschodzie.

Od południowego zachodu kraj otaczają wody Morza Arabskiego, zaś od południowego wschodu Zatoki Bengalskiej i Morza Andamańskiego.

Do Indii należy archipelag Lakkadiwów, leżący na Morzu Arabskim (450 km na zachód od wybrzeży kraju) oraz leżące w Zatoce Bengalskiej archipelagi Andamanów i Nikobarów.

Granice lądowe kraju pokrywają się częściowo z naturalnymi granicami tego regionu, wyznaczonymi przez system potężnych łańcuchów górskich oddzielających subkontynent indyjski od reszty Azji. Długość granic z poszczególnymi sąsiadami:

- Bangladesz – 4 053 km,
- Chiny – 3 380 km,
- Pakistan – 2 912 km,
- Nepal – 1 690 km,
- Birma – 1 463 km,

- Bhutan – 605 km.

Charakterystyczną cechą środowiska geograficznego kraju jest współwystępowanie na jego obszarze kontrastowo różnych elementów budowy geologicznej, krajobrazu, klimatu, roślinności. W północnej części kraju w skład Indii wchodzi część łańcucha Himalajów, ciągnącego się na długości ok. 1200 km w stanach Dżammu i Kaszmir po granicę z Nepalem. Najwyższy szczyt Himalajów kaszmirskich Nanga Parbat osiąga wysokość 8126 m n.p.m..

Na pograniczu z Chinami natomiast wznosi się łańcuch górski Karakorum, z drugim, co do wysokości szczytem świata Czogori (8611 m n.p.m.). Ze stoków Czogori spływają jedne z największych lodowców górskich świata. Na północnym wschodzie granica Indii przebiega wzdłuż rozwiniętych południkowo łańcuchów górskich Asamu i Birmy. Pochodzenia gondwańskiego jest asamska wyżyna Garo-Khasi-Dżajantia, położona między dolnym biegiem Brahmaputry i jej dopływu Surmy. Nizina Hindustańska o powierzchni ok. 1,2 mln km², jest rozległą depresją podhimalajską - ma kształt wielkiego półksiężyca. Rozciąga się od delty Indusu i półwyspów Kaczczy i Kathijawar nad Morzem Arabskim po deltę Gangesu nad Zatoką Bengalską.

Wyżynę położoną w północnej części tworzy system płaskowyży o wysokości 200-700 m n.p.m., obniżających się stopniowo ku Nizinie Hindustańskiej. W zachodniej części tego regionu wznosi się pasmo górskie Arawalli, będące jednym z najstarszych łańcuchów górskich zachowanych we współczesnej rzeźbie. Najwyższy szczyt Arawalli Abu, osiąga wysokość 1722 m n.p.m. Dekan właściwy, leżący na południe od rzek Nárada i Son, stanowi wyżynę o średniej wysokości 900 m n.p.m. na zachodzie i 600 m n.p.m. na wschodzie. Krańce tworzących Dekan płaskowyży, przekształcone erozyjnie, tworzą na wybrzeżach pasma gór krawędziowych, Ghatów. Ghaty Zachodnie (wyższe) i Ghaty Wschodnie (niższe) łączą się na południowym krańcu Półwyspu Indyjskiego w masywie Nilagiri (Błękitne Góry). Zapadlisko Palakkat oddziela łańcuch Nilagiri od sąsiedniego masywu Anamalai (Góry Słoniowe), w którym położony jest najwyższy szczyt Dekanu Anajmudi (2695 m n.p.m.).

1.2) KLIMAT

Klimat Indii, to klimat zwrotnikowy. Na północy zwrotnikowo-monsunowy, na południowym zachodzie wilgotny, stopniowo przechodzi w suchy w zachodniej części Niziny Hindustańskiej, w Karakorum i Himalajach podzwrotnikowy górski. W wyższych partiach gór zima trwa 6 miesięcy. Często występują cyklony połączone z wielkimi ulewami w okresie przejściowym między monsunem letnim a zimowym.

Średnia temperatura w styczniu wynosi od ok. 15°C u podnóża Himalajów, do ok. 28°C na południu. W maju, który jest najcieplejszym miesiącem pojawiają się temperatury 27–30°C - z wyjątkiem pustyni Thar, gdzie temperatura osiąga do 36°C.

Większa część terytorium Indii leży w strefie klimatu monsunowego, zwrotnikowego. Od wilgotnego na południowo-zachodnim do wybitnie suchego w Pendżabie. Himalaje i Karakorum posiadają klimat zwrotnikowy, górski, wysokogórski, chłodny. Pora deszczowa związana z monsunem południowo-zachodnim trwa od czerwca do września, tylko na południowych Krańcach Indii opady występują w jesieni. Średnia temperatura powietrza w maju waha się od 25°C na północy do 30°C na południu, natomiast w styczniu od 15°C u podnóża Himalajów do 28°C na południu.

Roczna suma opadów atmosferycznych kształtuje się odpowiednio:

- 100 mm - pustynia Thar i wschodnia część Karakorum,
- 300-500 mm - środkowy Dekan,
- 6000 mm - zachodnie stoki Ghatów Zachodnich,
- 11 000 mm - góry Khasi.

Na pozostałym obszarze Indii roczna suma opadów wynosi 750-1500 mm.

W pn. i środkowych Indiach występują cztery pory roku: zima – chłodna i sucha, wiosna – gorąca i sucha, lato – gorące i wilgotne, jesień – chłodna i wilgotna. Natomiast na południu występują tylko dwie pory roku, związane silnie z cyrkulacją monsunową – gorące i wilgotne lato i sucha, gorąca zima.

Roślinność Indii jest bardzo zróżnicowana. Lasy zajmują około 19% powierzchni i dostarczają wielu cennych gatunków drewna (sandałowe, tekowe, cedrowe, i in.). Na wybrzeżu zachodnim i w dorzeczu Brahmaputry rosną bujne, wilgotne lasy tropikalne, na wybrzeżu wschodnim wilgotne lasy monsunowe, we wnętrzu półwyspu lasy zrzucające liście w porze suchej i sawanny, w Himalajach lasy górskie (od tropikalnych po mieszane i iglaste), w dorzeczu Indusu występuje roślinność półpustynna.

Bogata jest również fauna Indii. Występuje tu, m.in. tygrys bengalski, słoń indyjski, nosorożec, niedźwiedź himalajski i brunatny, w tropikalnych lasach liczne są małpy, różne gatunki ptaków, owadów i gadów. Przyroda chroniona jest w kilkudziesięciu rezerwach i kilkunastu parkach narodowych.

1.3) POWIERZCHNIA

Całkowita powierzchnia kraju wynosi 3 287 590 km², co sprawia, że Indie pod względem wielkości terytorium znajduje się na 7 miejscu w skali światowej. Natomiast obszar wód śródlądowych wynosi 314 400 km², co stanowi 9,56% całej powierzchni kraju.

1.4) JĘZYK URZĘDOWY

Język urzędowy, to hindi (39%), a język angielski pełni rolę języka pomocniczego, łącznikowego. Ponieważ w Indiach nie wykształcił się jeden ogólnonarodowy język, do dzisiaj mówi się tutaj głównie po angielsku, który jest np. oficjalnym językiem sądownictwa, choć brytyjscy kolonizatorzy opuścili ten kraj prawie 40 lat temu. W każdym regionie mówi się innymi językami, one też stanowiły główne kryterium przy wyznaczaniu granic stanów.

Ponadto jest 21 języków konstytucyjnych, dopuszczanych jako języki wykładowe i urzędowe w określonych stanach assamski, bengali, bodo, dogri, gudżarati, kannada, kaśmiri, konkani, maithili, malajalam, manipuri, marathi, orija, pendżabski, nepali, santali, sindhi, sanskryt, język tamilski, telugu, urdu.

Znaczna część ludności, zwłaszcza mieszkańcy południowych stanów Indii odnosi się wrogo do prób zastąpienia w urzędach języka angielskiego językiem hindi, uważając, że stanowi to niedopuszczalny zamach na ich autonomię.

1.5) USTRÓJ POLITYCZNY I PODZIAŁ ADMINISTRACYJNY

Indie są demokratyczną republiką federacyjną. 15 sierpnia 1947 r. stały się niepodległym państwem. Członek ONZ (Organizacji Narodów Zjednoczonych) oraz WN (Wspólnoty Narodów). Zgodnie z konstytucją wprowadzoną w życie 1950 (wielokrotnie nowelizowaną) głową państwa jest prezydent wybierany na 5 lat przez kolegium elektorskie (obie izby parlamentu i przedstawiciele izb parlamentów stanowych). Władza ustawodawcza należy do 2-izbowego parlamentu.

Izba Ludowa (Lok Sabha), o kadencji 5-letniej, liczy 545 członków wyłanianych w wyborach powszechnych i bezpośrednich (z wyjątkiem 2 mianowanych przez prezydenta). Izba Stanów (Radźja Sabha) liczy 245 członków wybieranych przez parlamenty stanowe (z wyjątkiem 12 mianowanych przez prezydenta). Kadencja trwa 6 lat; co 2 lata 1/3 członków Izby Stanów jest wybierana ponownie. Kadencja parlamentów stanowych, 1- lub 2-izbowych trwa 5 lat.

Władzę wykonawczą sprawuje prezydent i rząd na czele z premierem mianowanym przez prezydenta. Rząd, powoływany przez prezydenta na wniosek premiera, jest odpowiedzialny przed parlamentem. Na czele władz stanowych stoi gubernator (mianowany przez prezydenta na 5 lat), który mianuje radę ministrów z premierem na czele. Terytoriami związkowymi zarządzają przedstawiciele administracji centralnej. System sądowniczy jest trójstopniowy i składa się z Sądu Najwyższego (Supreme Court) oraz sądów niższej instancji (High Courts i Lower Courts).

Fot.2. Prezydent i premier Indii – P. Patil i M. Singh

źródło: <http://pl.wikipedia.org/wiki/Indie> (10.04.2009)

Indie podzielone są na 28 stanów i 7 terytoriów związkowych (6 terytoriów związkowych i 1 jedno terytorium stołeczne). Później w drugim rzędzie dzielą się na 591 dystryktów.

- 28 stanów: Andhra Pradesh, Arunachal Pradesh, Assam, Bihar, Chhatisgarh, Goa, Gujarat, Haryana, Himachal Pradesh, Jammu and Kashmir, Jharkhand, Karnataka, Kerala, Madhya Pradesh, Maharashtra, Manipur, Meghalaya, Mizoram, Nagaland, Orissa, Punjab, Rajasthan, Sikkim, Tamil Nadu, Tripura, Uttaranchal, Uttar Pradesh, West Bengal
- 6 terytoriów związkowych: Andaman and Nicobar Islands, Chandigarh, Dadra and Nagar Haveli, Daman and Diu, Lakshadweep, Pondicherry

Fot. 3. Indie – mapa administracyjna

źródło: http://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Plik:Indie_2006.png&filetimestamp=20060802060958
(10.04.2009)

1.6) LUDNOŚĆ

Republikę zamieszkuje ok. 1 147 996 000 osób. Jest to jedno z najgęściej zaludnionych państw Azji i zajmuje pod tym względem II miejsce na świecie.

Gęstość zaludnienia Indii wynosi 349,2 osób/km², a najludniejsze tereny kraju to: południowe Wybrzeże Malabarskie, dolina i delta Gangesu oraz Nizina Hindustańska (są to najżyźniejsze tereny Indii). Rocznie Indiom przybywa 16 mln nowych obywateli - jest to prawie połowa ludności Polski. Podczas ostatniego krajowego spisu powszechnego w 1991 roku, aby policzyć wszystkich, trzeba było aż 2 mln osób. ONZ ocenia, że spisy ludności są często dalekie od doskonałości, jako że kraje rozwijające się nierzadko zawyżają liczbę swoich obywateli, licząc na większą pomoc instytucji międzynarodowych.

Fot. 4. Gęstość zaludnienia Indii - mapa

źródło: <http://www.mapsofindia.com/india/india.html> (10.04.2009)

Stolicą kraju jest New Delhi- liczy ok. 9,8 mln mieszkańców. Inne większe miasta to:

- Bombaj – 13,1 mln mieszk. (zespół miejski: 20,4 mln),
- Delhi – 11,5 mln (zespół miejski: 18,0 mln),
- Bangalore – 5,3 mln (zespół miejski: 6,2 mln),
- Kalkuta – 4,6 mln (zespół miejski: 14,9 mln),
- Madras – 4,4 mln (zespół miejski: 7,0 mln),
- Ahmadabad – 3,8 mln (zespół miejski: 5,2 mln),
- Hajdarabad – 3,7 mln (zespół miejski: 6,1 mln),
- Pune – 3,2 mln (zespół miejski: 4,9 mln),
- Surat – 3,1 mln (zespół miejski: 4,9 mln),
- Kanpur – 3,0 mln (zespół miejski: 3,3 mln).

Ludność miejska stanowi jedynie 27% mieszkańców państwa.

Ponad 82% ludności Indii to hinduiści. Resztę stanowi ludność innych wyznań: muzułmanie, chrześcijanie, sikhowie, buddyści. Mimo iż konstytucja Indii z 1950 r. Zniosła podział na tzw. kasty, społeczeństwo Indii nadal funkcjonuje według hinduistycznego systemu kasteowego.

Kasta najwyższa – bramini (kapłani, uczeni) stanowią ok. 6% ogółu Hindusów, kasta wywyższona – kształjrowie (należą do niej właściciele ziemscy i kupcy, ok. 14%,

kasta średnia – wajsjowie (rzemieślnicy, pasterze krów) ok. 52%, kasta najniższa – siudrowie (śmieciarze i grabarze) 18%.

Na początku XX wieku liczba ludności nie zmieniała się prawie w ogóle - wynosiła 240 mln. Eksplozja demograficzna rozpoczęła się w latach 70, kiedy to w latach 1971-1981 przybyło prawie 140 mln ludzi, a dziesięć lat później ogólna liczba ludności wzrosła aż o 160 mln. Uważa się, że w 2010 roku, liczba osób zamieszkujących Indie, wyniesie ponad 1 200 mln.

1.7) GOSPODARKA

Do lat dziewięćdziesiątych gospodarka Indii była gospodarką quasi-socjalistyczną, z dużym udziałem sektora państwowego ze ścisłą kontrolą państwa nad sektorem prywatnym i handlem zagranicznym. Od 1991 r. rozpoczęły się w Indiach liberalne reformy gospodarcze. Zmniejszona została kontrola państwa nad gospodarką, przeprowadzono również prywatyzację szeregu przedsiębiorstw państwowych. W rezultacie, od lat 90. gospodarka indyjska dynamicznie się rozwija (w ostatnich latach w tempie około 8% rocznie). W 2006 r. gospodarka Indii była czwartą największą gospodarką świata (po gospodarkach USA, Chin i Japonii), z produkcją sięgającą 4 042 miliarda USD (według parytetu siły nabywczej – PPP), przy czym wielkość PKB na mieszkańca wynosi zaledwie 3,8 tysiąca USD (PPP). Według danych indyjskich, 25% ludności żyje poniżej granicy ubóstwa.

Podstawą gospodarki Indii przez długi czas było rolnictwo. Obecnie w rolnictwie pracuje wciąż około 60% spośród liczącej około 510 milionów osób siły roboczej. Jednocześnie rolnictwo wytwarza zaledwie 20% PKB Indii (2006). Sektor przemysłowy zatrudnia około 12% siły roboczej Indii i wytwarza około 20% PKB, natomiast najszybciej rozwijający się sektor usług, zatrudniający 28% siły roboczej – około 60% PKB.

W 2006 roku eksport Indii wyniósł około 112 miliardów USD, a głównymi dobrami eksportowymi były tekstylia, biżuteria i oprogramowanie. Import Indii w 2006 roku wyniósł około 188 miliardów USD i obejmował głównie surowce energetyczne i maszyny. Głównymi partnerami handlowymi Indii są USA, kraje UE, Chiny i Zjednoczone Emiraty Arabskie.

1.8) REGIONY I ATRAKCJE TURYSTYCZNE

Od niepamiętnych czasów Indie serdecznie przyjmowały przybyszów i cierpliwie wprowadzały ich w swój świat, a jednocześnie nie zamykały się na poglądy, ideały i obyczaje przedstawicieli odmiennych kultur. Z taką samą otwartością i gościnnością spotyka się współczesny turysta, niemal od pierwszego wejrzenia zauroczony różnorodnością tradycji i religii. Indie są ojczyzną hinduistów, muzułmanów, chrześcijan, sikhów, dżinistów, buddystów i żydów, kolebką różnych ideologii, począwszy od komunistów wspierających chłopskie ruchy wyzwolenicze po nacjonalistów hinduistycznych.

Bogactwo krajobrazu jest tu ogromne – od najwyższych na świecie łańcuchów górskich po tropikalne wybrzeża. Indie to fascynująca mozaika ludów i miejsc, kraj, który u zwiedzających wywołuje niejednokrotnie odczucia, nikogo jednak nie pozostawia obojętnym. Wyprawa do Indii nie jest zwykłą wycieczką, ale podróżą, podczas której odkryjemy nieznaną dotychczas stronę ludzkiej natury. Indie są krajem ducha; współistnieją tu różne religie, silna jest wiara w astrologię, a zwykła krowa to święte stworzenie. Legend się tutaj nie opowiada, tu się legendami żyje - można tego doświadczyć w czasie tradycyjnego ślubu lub w chwili nadchodzenia pory monsunowej. Jakakolwiek będzie nasza karma, poruszające widoki czy zwyczajowe pikantne dania kuchni indyjskiej sprawią, że ogarnie nas uczucie szczęścia.

Fot. 5. Indie – atrakcje turystyczne

<http://www.hmdalliancetravel.in/india-map.htm> (10.04.2009)

Na obszarze Indii można wyróżnić 11 regionów turystycznych: Stołeczny, Północny, Zachodni, Środkowy, Południowo-Zachodni, Południowy, Południowo-wschodni, Środkowo-Północny, Wschodni, Sikkim oraz Wyspy Oceanu Indyjskiego.

1.8.1) Region Stołeczny

Region ten obejmuje miasto Delhi i obszar przyległy (tworzą razem terytorium związkowe Delhi) o łącznej powierzchni 1,5 tys. km². Delhi - stolica państwa, a także główny ośrodek ruchu turystycznego Indii, leży w północno-środkowej części kraju, na zachodnim brzegu Jamuny (dopływu Gangesu). Najwcześniejsza wzmianka na temat miasta pochodzi z Mahabharaty (najbardziej obszerny oraz jeden z najstarszych poematów epickich znanych ludzkości, powstały w starożytnych Indiach i zapisany w sanskrycie). Według niej istniało już ono (pod nazwą Indraprastha) w 1400 r. p.n.e. Do końca XII w. stanowiło siedzibę dynastii jednego z królestw Indii Północnych, a w latach 1206-1526 było stolicą muzułmańskiego sułtanatu delhijskiego. W okresie panowania dynastii Wielkich Mogołów (1526-1857) pełniło funkcję głównego, obok Agry, ośrodka politycznego kraju.

W 1911 r. zostało stolicą całych Indii. W obrębie miasta można wyróżnić Stare i Nowe Delhi.

Stare Delhi (w północnej części miasta) odznacza się gęstą zabudową (pochodzącą przeważnie z XVII w.), którą w przeszłości otaczały mury obronne (obecnie ruiny). Główną ulicą jest Ćandni Ćauk - pełniąca m.in. rolę wielkiego bazaru. Większość występujących tu zabytków stanowią cenne obiekty architektury islamskiej. Należą do nich zwłaszcza Czerwony Fort (Lal Kila, XVII w.) oraz meczet Dżama Masdżid (XVII w.).

Licznie odwiedzany jest Radź Ghat, miejsce spalenia zwłok M. Gandhiego (1948 r.) i J. Nehru (1964 r.).

Nowe Delhi - zbudowane w czasach panowania angielskiego w latach 1912-14 - leży w odległości ok. 5 km na południe od Starego Delhi. Jest to nowoczesna część stolicy z szerokimi arteriami komunikacyjnymi rozchodzącymi się promieniście od Connaught Place - centrum urbanistycznego dzielnicy. Mieści się tu siedziba rządu i parlamentu Indii, liczne placówki przedstawicielstw dyplomatycznych, a także instytucje usługowo-handlowe. Pomiedzy obiektami współczesnej architektury zachowały się do dziś liczne zabytki, zwłaszcza sztuki islamskiej, m.in.: mauzolea Humajuna (XVI w.), Lodich (XVI

w.) i Safdardżanga (XVIII w.), meczet Kuwwat al-Islam z minaretem Kutb Minar (XII, XIV, XIX w.) oraz Stary Fort (Purana Kila, XVI w.). Monumentalną budowlą jest Brama Indii (1919 r.) - pomnik ku czci 90 tys. żołnierzy indyjskich poległych w I wojnie światowej. W Delhi znajdują się liczne muzea, m.in.: Narodowe (przedmioty z brązu, terakoty i drewna z II i III w. p.n.e., starożytne malarstwo i in.); J. Nehru (poświęcone życiu i działalności przywódcy Indii) oraz Lalek (kolekcja 6 tys. lalek z 85 krajów).

Fot. 6. Brama Indii (1919 r.)

źródło: http://pl.wikipedia.org/wiki/Plik:India_Gate-5.jpg (19.04.2009)

1.8.2) Region Północny

W skład Regionu Północnego wchodzi stany: Pendżab, Harijana (wraz z terytorium związkowym Czandigarh), Himaćal Pradeś oraz Dżammu i Kaszmir (373 tys. km² - 11,3% pow. Indii). Południowa część regionu jest równinna (fragment Niziny Hindustańskiej), w północnej natomiast dominują tereny górskie (zachodnia część Himalajów) z kulminacjami przekraczającymi 7 tys. m n.p.m. (Saser 7672 m, Nunkun 7135 m). Głównymi ośrodkami ruchu turystycznego w południowej części regionu są: Amritsar i Czandigarh.

Amritsar - położony w północno-zachodnim Pendżabie, został założony w 1577 r.

Stanowi ośrodek kultu religijnego sikhów i święte miejsce rytualnych ablucji w "jeziorze nieśmiertelności", na którym znajduje się wyspa ze Złotą Świątynią (XVI, XVIII w.). W niej przechowywana jest Pani Księga (Granth Sahib) - największa świętość sikhów.

Fot. 7. Złota Świątynia w Amritsar

źródło: <http://kontrateksty.pl/files/gallery/zlotaswiatynia1.jpg> (19.04.2009)

Czandigarh - stolica stanów Pendżab i Harijana oraz terytorium związkowego *Czandigarh*, leży u stóp gór Śiwalik, na przedgórzu Himalajów. Jest miastem nowoczesnym, które zbudowano w latach pięćdziesiątych. Jego projektantem był słynny architekt francuski pochodzenia szwajcarskiego - Le Corbusier. Atrakcję turystyczną stanowi tu m.in. Ogród Róż - jeden z najstarszych tego typu obiektów w Azji.

Panipat, Karnal, Ludhijana, Dżalandhar - miejscowości położone na szlaku komunikacyjnym z Delhi w górskie tereny stanów Himaćal Pradeś oraz Dżammu i Kaszmir pełnią funkcję baz noclegowych. Trasy wędrówek turystycznych w tej części regionu wiodą zwykle wzdłuż rozległych dolin himalajskich. Do najbardziej znanych należy dolina rzeki Dźhelam, zwana w górnym odcinku Doliną Kaszmirską. Leżący w niej Śrinagar (1600 m n.p.m.) jest jednym z największych ośrodków ruchu turystycznego Kaszmiru. Oprócz licznych zabytków architektury, m.in. meczetów: Hamadana (XV w.), Dżama Masdżid (XVII w.) i Pathar Masdżid (XVII w.) oraz fortecy Hari Parbat (XVI, XVIII w.), szczególną atrakcję turystyczną stanowią pływające ogrody na jeziorze Dal, położonym we wschodniej części miasta. Słynne są również wyroby miejscowych rzemieślników, zwłaszcza dywany, szale kaszmirskie i biżuteria.

Funkcję górskich ośrodków turystycznych w obrębie Doliny Kaszmirskiej pełnią także: Gulmarg (2730 m n.p.m.) - centrum narciarstwa w Indiach, oraz Pahalgam - baza wypadowa na lodowiec Kolahoi i do jaskini Amarnath - obiektu kultu wyznawców hinduizmu. Dogodne warunki do uprawiania wędrówek i wspinaczek wysokogórskich, a także wędkarstwa i myślistwa znajdują się w dolinie Kulu. Głównymi ośrodkami ruchu turystycznego są tu: Manali, Waśiszt (uzdrowisko z gorącymi wodami siarkowymi), Kulu (popularne m.in. dzięki organizowanym corocznie festiwalom religijnym) oraz Kelang (liczne klasztory buddyjskie). Popularną miejscowością wypoczynkową na obszarze Regionu Północnego jest Simla. Położona w dolinie górnego Satledżu pełniła już w pierwszej połowie XIX w. funkcję „letniej stolicy” Indii Brytyjskich. W jej pobliżu znajduje się szereg stacji narciarskich, m.in.: Kufri, Čhali, Kasauli, a także zdrojowisk, wśród których szczególnie znanym jest Tatta-pani (źródła gorących wód siarkowych).

Ośrodkiem turystycznym o dużych tradycjach (sięgających XIX w.) jest Dharamśala w Dolinie Kangry. Stanowi ona centrum kultury tybetańskiej i jest często nazywana „drugim Katmandu”. Wśród górskich miejscowości turystycznych szczególną rolę odgrywają ponadto: Dalhousie, Čamba i Leh - stolica Ladakhu („Małego Tybetu”) - górskiej krainy na pograniczu z Chinami. Ladakh jest unikatowym tybetańskim obszarem

kulturowym, z klasztorami Czerwonych i Żółtych Czapek. Stanowi on relikw średniowiecza o specyficznym klimacie i warunkach terenowych.

1.8.3) Region Zachodni

Obejmuje stany Radżasthan i Gudżarat (łącznie 538,2 tys. km² - 16,4% pow. Indii), które w większości zajmują tereny wyżynno-górskie (północno-zachodnia część Dekanu z górami Arawali - Guru Śikhar 1722 m n.p.m.). Jedynie na południu występują niziny, miejscami pokryte bagnami (Kaćh). Wśród miast o walorach historycznych najliczniej odwiedzane są Dżajpur i Ahmadabad. Dżajpur - stolica Radżasthanu, został założony w 1728 r. W XVIII i XIX w. słynął jako ośrodek malarstwa miniaturowego i rzemiosła artystycznego. Twórczość ta kontynuowana jest częściowo do dziś (tkactwo, złotnictwo, jubilerstwo). W Dżajpurze znajdują się liczne zabytki architektury, zgrupowane w najstarszej, otoczonej murami części miasta. Wśród nich na szczególną uwagę zasługują: rezydencja Ćandra Mahal z ogrodami i zabudowaniami (Pałac Wiatrów, XVIII w.) oraz obserwatorium astronomiczne (XVIII w.). Bogate zbiory sztuki radżasthańskiej (malarstwo miniaturowe, wyroby z drewna, ozdobne tkaniny, biżuteria ze złota i kości słoniowej) ma miejscowe muzeum.

Ahmadabad - położony nad rzeką Sabarmati, ok. 80 km od jej ujścia do Morza Arabskiego, jest największym miastem omawianego regionu. W latach 1411-1973 pełnił funkcję stolicy stanu Gudżarat. W XV i XVI w. należał do najważniejszych ośrodków handlowych Indii. Większość zabytkowych budowli stanowi cenny przykład muzułmańskiej architektury XV i XVI w. Należą do nich zwłaszcza meczety: Dżama Masdzid, Sidiego Sajjida i Muhafizchana, oraz grobowce: Sajjida Mu-baraka i Rani Sipiego. Licznie odwiedzane są muzea Ahmadabadu, m.in.: Gandhiego, Tkactwa, Malarstwa Miniaturowego i Folkloru. Wśród miejscowości o walorach historycznych na uwagę zasługują także: Dżaisalmer - „złote miasto” na pustyni Thar, Amber — dawna stolica Radżasthanu oraz Dżodhpur - jedno z najlepiej zachowanych miast obronnych (XV w.) omawianego regionu, oraz Mount Abu — ośrodek wyznawców dżinizmu z licznymi świątyniami dżinijskimi.

Większość turystycznych ośrodków wypoczynkowych Regionu Zachodniego leży w strefie nadbrzeżnej półwyspu Kathijawar (kąpieliska: Dumas, Hadżira, Ubhrat i Ćorwad). W południowej części półwyspu znajduje się park narodowy Gir - jedyny w Indiach rejon występowania lwa azjatyckiego.

1.8.4) Region Środkowy

Przestrzenny zasięg Regionu Środkowego wyznaczają granice stanu Madhja Pradeś (442,8 tys. km² - 13,5% pow. Indii). Obejmuje on północną część wyżyny Dekan, wzniesioną średnio - 200-600 m n.p.m. Głównym ośrodkiem koncentracji ruchu turystycznego jest *Khadźuraho* — wielki zespół (ponad 30) świątyń wisnuickich, śiwaickich i dżinijskich z IX-XI w., odznaczających się niezwykle bogatą dekoracją rzeźbiarską. Przedstawia ona figury bóstw, sceny bitewne, rodzajowe i erotyczne. Głównymi świątyniami są: „64 Jogiń” (ok. 900 r.), Wiśwanathy (ok. 1002-03 r.) oraz Khandariji Mahadewy, Dewi Dżagadamby, Lakszmany i Parśwanathy (wszystkie z ok. 950-1050 r.).

Cennym zabytkiem architektury sakralnej jest zespół świątyń buddyjskich w Sañci. Powstał on w III w. p.n.e. w czasach panowania króla Aśoki (w II w. p.n.e.-VII w. n.e. został rozbudowany). Główną budowlą jest Wielka Stupa (III w. p.n.e. - I w. n.e.), otoczona kamienną balustradą z 4 bramami, bogato zdobionymi rzeźbami, przedstawiającymi sceny z buddyjskich legend oraz symboliczne wyobrażenia Buddy.

Do miast o walorach historycznych zaliczają się także: Bhopal, Gwalijar, Indaur, Udźdźajn i Mandu.

Atrakcję turystyczną omawianego regionu stanowi przełom rzeki Narmada w pobliżu Dżabalpuru, tzw. Marmurowe Skały (Marble Rocks).

Na obszarze Regionu Środkowego znajdują się 3 parki narodowe: Bandhavgarh, Kanha i Shivpuri, w których żyją m.in. tygrysy, leopardy i niedźwiedzie wargacze.

1.8.5) Region Południowo-Zachodni

Obejmuje stany Maharashtra i Karnataka wraz z terytoriami związkowymi Goa, Daman i Diu oraz Dadra i Nagarhaweli (503,9 tys. km², tj. 15,3% pow. Indii). Dominują w nich tereny wyżynne Dekanu. Na zachodzie ciągnie się południkowo łańcuch górski Ghatów Zachodnich o rzeźbie krawędziowej, opadających stromymi stopniami ku aluwialnym nizinom Konkan i Wybrzeża Malabarskiego.

Głównym ośrodkiem ruchu turystycznego regionu jest *Bombaj* - drugie pod względem wielkości (po Kalkucie) miasto Indii oraz największy ich port morski, wielkie centrum komunikacyjne (węzeł lotniczy o znaczeniu międzynarodowym) i przemysłowe, handlowo-finansowe i kulturalno-naukowe, stolica stanu Maharashtra. Położony nad Morzem Arabskim był już zasiedlony w epoce kamiennej. O żyjących tu na początku naszej ery rybakach pisał Ptolemeusz. Zbudowane w XII w. miasto podlegało

muzułmanom z Gudżaratu. W 1534 r. zostało opanowane przez Portugalczyków, a od 1661 r. przeszło we władanie brytyjskie. W 1668 r. przekazano je w dzierżawę Kompanii Wschodnioindyjskiej, która założyła w nim w 1708 r. swoją siedzibę. Największy rozkwit miasta nastąpił w drugiej połowie XIX w. W obrębie Bombaju można wyróżnić kilka odrębnych dzielnic, m.in. Stare Miasto, dzielnicę administracyjno-handlową, przemysłową, osiedli robotniczych i rezydencjonalną. Oprócz licznych renesansowych i barokowych kościołów z XV i XVII/XVIII w. na szczególną uwagę zasługują: łuk triumfalny Wrota Indii (początek XX w.), ratusz (XIX w.) oraz wiszące ogrody na Wzgórzu Mala-barskim (XIX w.). Dużą frekwencją cieszą się muzea Bombaju (zwłaszcza Wiktorii i Alberta oraz Księcia Walii), galerie malarstwa, a także akwarium i ogród zoologiczny. Atrakcję turystyczną stanowią wycieczki na pobliską wyspę Elefanta, na której znajdują się 4 wykute w skale świątynie hinduistyczne (450-750 r. n.e.), a także do położonego w sąsiedztwie miasta parku narodowego Kriśnagiri Upawan (k. miasta Boriwli) z licznymi buddyjskimi jaskiniami (Kanheri z II-IX w. n.e.).

Fot. 8. Wrota Indii, Bombaj

źródło: http://www.travelplanet.pl/dbphotos/przewodnik/bombaj_927.jpg (19.04.2009)

Ważnym ośrodkiem ruchu turystycznego Regionu Południowo-Zachodniego jest *Bangalur* - stolica stanu Karnataka. Miasto znane od XVI w., stanowiło w okresie panowania brytyjskiego jeden z głównych ośrodków administracji kolonialnej. Położone na wysokości ok. 1000 m n.p.m. odznacza się łagodnym klimatem oraz występowaniem rozległych terenów zieleni (m.in. park Cubbon, pow. 120 ha, ogród botaniczny Lalbagh, 96 ha, i in.). Wśród budowli zwracają uwagę zwłaszcza: letni pałac sułtana (Tipu Sultan's Pałace, z XVIII w.), fort (XVI w.) oraz siedziba władz stanowych (Vidhana Soudha) wzniesiona w stylu neodrawidyjskim.

Do licznie odwiedzanych miast omawianego regionu należy Bidżapur (zabytki islamskiej architektury z XV-XVII w.), Majsur („miasto drzew sandałowych” - znane m.in. jako największy w Indiach ośrodek wyrobu kadzideł), Puna (centrum kształcenia

indyjskich guru - przewodników duchowych) oraz Srawanabelagola (największy w Indiach ośrodek kultu wyznawców dżinizmu, znany zwłaszcza dzięki organizowanym tu festiwalom religijnym ku czci boga Bahubali).

Międzynarodową sławę mają hinduistyczne świątynie w Aihole (V-VII w.), Pattadakal (VII-VIII w.), Belur i Halebid (XII w.), ruiny Widżajanagar w Hampi (XIV-XVII w.) - dawnej stolicy potężnego państwa hinduskiego w południowej części Indii oraz świątynie skalne w Badami i Elura (buddyjskie, hinduistyczne i dżinijskie, V-VII w.) oraz w Adzanta (buddyjskie, II w. p.n.e.-VII w. n.e.). Głównym obszarem wypoczynkowym Regionu Południowo-Zachodniego są wybrzeża Goa oraz tereny nadmorskie na północ od Mangalur. Do najbardziej znanych kąpielisk należą tu m.in.: Pandżim, Miramar, Dona Paula, Colva Beach, Andżuna, Čhapra, Calangute i Baga oraz Marwanthe i Karwar. Cenne zabytki portugalskiej architektury z XVII w. znajdują się na terenie miasta Goa. Należą do nich m.in.: katedra gotycka, kościół Św. Franciszka z Asyżu oraz bazylika Bom Jesus.

Wśród miejscowości wypoczynkowych położonych wewnątrz regionu największą popularnością odznaczają się: Mahabaleśwar¹⁸ i Matheran (w pobliżu Bombaju), Nandi Hills (k. Bangaluru) oraz Kriśnaradżasagar (w sąsiedztwie Majsuru).

1.8.6) Region Południowy

Region ten obejmuje stany Kerala i Tamilnadu oraz terytorium związkowe Puduććeri (169,5 tys. km² - 5,1% pow. Indii). Jego wnętrze zajmuje skraj wyżyny Dekanu z pasmami górskimi Ghatów Zachodnich (Anajmudi 2695 m n.p.m.), część zewnętrzna natomiast jest nizinna (Wybrzeże Malabarskie i Koromandelskie).

Największym ośrodkiem ruchu turystycznego regionu jest *Madras* - stolica Tamilnadu. Położony nad Zatoką Bengalską, na Wybrzeżu Koromandelskim, został założony na przełomie 1639-40 r. jako faktoria kupiecka przez angielską Kompanię Wschodnioindyjską. Rozwinął się jako jeden z głównych ośrodków administracji brytyjskiej w Indiach (w latach 1746-48 opanowany na krótko przez Francuzów) oraz centrum przemysłowo-handlowe, komunikacyjne i kulturalne o znaczeniu międzynarodowym. Znajduje się tu m.in. siedziba arcybiskupstwa rzymskokatolickiego (zał. w 1886 r.). Do najcenniejszych zabytków Madrasu należą: fort Św. Jerzego z kościołem Marii Panny (XVII w.), katedra Św. Tomasza (XVI, XIX w.), świątynie hinduistyczne (Čennakeśwary Perumala XVII w., Ekambareśwary XVII w., Parathasarathy VIII, XVI w. i in.) oraz kompleks budynków rządowych z początku XIX w. w stylu

klasycystycznym. Miasto ma liczne muzea (m.in. zbiory archeologiczne z epoki brązu) i galerie, a także tereny rekreacyjne (plaża Marina na wybrzeżu Zatoki Bengalskiej).

Atrakcyjnym turystycznie miastem jest *Triwandrum* - stolica stanu Kerala (kompleks budynków świątyni Padmanathaswamina XII, XVIII w., dawny pałac maharadży, muzea, galeria malarstwa, ogród zoologiczny, akwarium), a także Pudućceri (dawna posiadłość francuska), odwiedzane głównie z uwagi na znajdującą się tu szkołę ćwiczeń jogi, stosującą także współczesne osiągnięcia medycyny i psychologii.

W Regionie Południowym znajduje się wiele miejscowości pielgrzymkowych. Do znanych ośrodków hinduizmu należą: Karićipuram (świątynie Kajlasanathy VIII w., Wajkun-thy Perumala VIII w., Matangeśwary IX w.), Rameśwaram (świątynia Ramanathaswamy XII w.) i Maduraj (wielki kompleks świątyni Sundareśwary ze słynną Salą Tysiąca Filarów i Minakszi, XVI-XIX w.).

Liczne zabytki architektury hinduistycznej znajdują się także w Mahabalipuram, Tiruwannamalai, Tiru-ćcirappalli i Tańdżawur. Wśród chrześcijańskich budowli sakralnych wyróżnić należy kościół Św. Franciszka w Koczin - najstarszy w Indiach, zbudowany przez Portugalczyków w 1503 r. Znajduje się w nim grób Vasco da Gamy.

Dużymi walorami wypoczynkowymi odznaczają się wybrzeża morskie, zwłaszcza Malabarskie (kąpieliska Kowalam, Kwilon Warkala), a także najwyższe partie Ghatów Zachodnich (stacje klimatyczne Uti, Kodaikanal i Yercaud).

Wśród terenów chronionych najbardziej znany jest rezerwat Mudumalai w górach Nilgiri (Ghaty Zachodnie), w którym żyją m.in. słonie, tygrysy, leopardy, niedźwiedzie, krokodyle, pytony.

1.8.7) Region Południowo-Wschodni

Zasięg Regionu Południowo-Wschodniego (431 tys. km², tj. 13,2% pow. Indii) wyznaczają granice stanów Andhra Pradeś i Orisa. W ukształtowaniu powierzchni przeważają wyżyny (Dekan) oraz niewysokie góry (Ghaty Wschodnie, Dewodi Munda 1680 m n.p.m.). Jedynie wschodnia część jest nizinna, pokryta aluwiami rzek, tworzących rozległe delty (Mahanadi, Godawari, Kryszna).

Głównymi ośrodkami ruchu turystycznego omawianego regionu są: Hajdarabad, Bhubaneśwar i Puri.

Hajdarabad - stolica stanu Andhra Pradeś, leży nad rzeką Musi (dopływ Kryszny). Założony w 1589 r. przeżył okres swojej świetności w XVI-XVIII w. Wzniesiono w nim wówczas wiele budowli, stanowiących obecnie cenne zabytki architektury muzułmańskiej.

Większość z nich znajduje się w obrębie Starego Miasta, otoczonego pierścieniem murów obronnych. Należą do nich m.in.: brama triumfalna Ćaurminar (XVI w.), meczety - Dżama (XVI w.), Mekka (XVII w.) i Tali (XVII w.) oraz pałace z XVIII w. - Moti Mahal, Purani Haweli i in. Duże zainteresowanie zwiedzających budzą ruiny fortu Golkonda (XVI-XVII w.), a także miejscowe muzea (zwłaszcza archeologiczne) oraz ogród zoologiczny - jeden z największych w Indiach (pow. 120 ha).

Bhubaneśwar - położony w delcie Mahanadi, był już znany w V w. n.e. Jest stolicą stanu Orisa, a także znanym ośrodkiem kultu wyznawców hinduizmu. Istnieje w nim ok. 150 świątyń, przeważnie śiwaickich, pochodzących z VII-XVI w. Znajdują się one głównie w obrębie Starego Miasta, położonego w sąsiedztwie nowej, powstałej po 1948 r. wielkiej dzielnicy mieszkaniowej. Najcenniejszą architektonicznie budowlą jest świątynia Lingaradży (XI w.), z wysmukłą częścią wieżową (śikhara). Z pozostałych tego typu obiektów na uwagę zasługują zwłaszcza świątynie: Paraśurameśwary (VII w.), Mukteśwary (IX w.), Radżarani (IX-X w.) i Brahmeśwary (XIV w.).

Puri - położone nad Zatoką Bengalską, w południowej części delty Mahanadi, stanowi jeden z głównych ośrodków hinduizmu w Indiach. Najważniejszym obiektem sakralnym, do którego przybywają liczni pielgrzymi z całego kraju, jest świątynia Dżagannathy, zwana też Śri Mandir (1130-41 r., rozbudowana w poł. XIII w.). Otacza ją podwójny mur obronny, wewnątrz którego znajduje się ok. 70 mniejszych świątyń. Corocznie w czerwcu i lipcu odbywa się w Puri jeden z największych w Indiach festiwali religijnych, tzw. Rath Yatra lub Car Festiwal. Główną ceremonią jest procesja ze świątyni Dżagannathy z udziałem tysięcy wiernych.

Z innych miejscowości należy wymienić: Konarak (zespół zabytkowych świątyń hinduistycznych, m.in. Świątynia Słońca, XIII w.), Amarawati i Nagardżunakonda (dawne ośrodki buddyzmu z II w. p.n.e. - IV w. n.e.), a także Gopalpur, Ćandipur i Waltair - kąpieliska nad Zatoką Bengalską.

1.8.8) Region Środkowo-Północny

Region obejmuje stany Uttar Pradeś i Bihar (468,4 tys. km², tj. 14,2% pow. kraju). Większość jego powierzchni zajmuje Nizina Hindustańska, pocięta gęstą siecią rzek (Ganges z dopływami) i kanałów nawadniających. Wyżynna i górzysta jest jedynie południowo-wschodnia i północno-zachodnia część regionu (fragment Dekanu i Himalajów).

Główną rolę w rozwoju ruchu turystycznego na omawianym obszarze odgrywają miasta o walorach historycznych i ośrodki pątnicze nad Gangesem i Jamuną. Największymi wśród nich są: Agra, Waranasi i Patna.

Agra - położona nad Jamuną, została założona na początku naszej ery. W XVI-XVII w. była stolicą państwa Wielkich Mogołów.

Powstałe wówczas budowle stanowią w większości przykład najcenniejszych zabytków architektury islamu. Należy do nich zwłaszcza mauzoleum Tadź Mahal - wzniesione ok. 1635 r. przez władcę Indii Szahdżahana dla uczczenia pamięci zmarłej żony Mumtaz Mahal. Całość składa się z budowli bramnej (z czerwonego piaskowca), za którą rozciąga się ogród podzielony symetrycznie kanałami i siecią wyłożonych marmurem dróg oraz mauzoleum z białego marmuru, z czterema minaretami. Jego ściany są ozdobione płaskorzeźbami, półszlachetnymi kamieniami i kością słoniową. Założenie uzupełniają dwa pawilony boczne: meczet i sala zebrań. Dzięki niezwykle szlachetnym formom oraz doskonałemu wkomponowaniu w otaczający krajobraz, Tadź Mahal jest uznawany za najpiękniejszy zabytek sztuki muzułmańskiej w Indiach. Do znanych zabytków Agry należy także Czerwony Fort - cytadela z zespołem budowli pałacowych (XVI, XVII w.), Meczet Perłowy (XVII w.) oraz mauzoleum cesarza Akbara (XVI w.).

Fot. 9. Tadź Mahal, Agra

źródło: <http://images.google.com/> (19.04.2009)

Waranasi (Benares) - położone nad Gangesem, było już znane ok. IX w. p.n.e. jako Kasi, jedno ze świętych miast starożytnych Indii - miejsce pielgrzymek i rytualnych, oczyszczających kąpiel. Od VI w. p.n.e. do II w. n.e. stanowiło główną siedzibę buddyzmu (w pobliskiej miejscowości Sarnath wygłosił Budda swoje pierwsze kazanie). Pod koniec XII w. zostało zdobyte przez muzułmanów, którzy zniszczyli najcenniejsze świątynie. W drugiej połowie XVIII w. zawładnęli nim Anglicy. Obecnie jest największym ośrodkiem hinduizmu w Indiach i jednym z głównych centrów buddyzmu, czczonym również przez dżinistów i sikhów. Nazywane indyjskimi Atenami słynie m.in. z nauki

sanskrytu. Wśród licznych budowli hinduistycznych (głównie z XVIII i XIX w.) najslawniejszą jest świątynia Wiśweśwary, zwana Złotą Świątynią. Na szczególną uwagę zasługują ponadto meczety i rezydencje maharadzów z XVII w. oraz tzw. ghaty - monumentalne, kamienne zejścia schodkowe do Gangesu, miejsca rytualnych kąpieli i kremacji zwłok.

Patna - położona nad Gangesem stolica stanu Bihar, rozwinęła się w VII w. n.e. po upadku pobliskiej Pataliputry - starożytnego miasta indyjskiego z V w. p.n.e. (obecnie wykopaliska rozległych fortyfikacji i pałacu królewskiego). W okresie panowania Wielkich Mogołów stanowiła ważny punkt handlowy na szlaku do Nepału. Obecnie znana jest głównie dzięki zbiorom perskich rękopisów miejscowej biblioteki oraz wyrobom rzemiosła artystycznego (tkactwo, jubilerstwo, garncarstwo).

Do licznie odwiedzanych przez turystów ośrodków kultu wyznawców hinduizmu i buddyzmu należą również: Mathura (według legendy w miejscowości tej urodził się bóg Kryszna) i Bodh Gaja (w miejscu tym Budda doznał oświecenia), a także Gaja, Hardwar, Allahabad, Dżaunpur i Ajodhja.

Funkcję górskich ośrodków turystycznych pełnią: Dehradun, Mussuri, Nainital i Almora - bazy wypadowe w szczytowe partie Himalajów (Nanda Dewi, 7817 m n.p.m.) i lodowce Gangotri (24 km dł.), Khatling i Pindari.

Atrakcję turystyczną stanowią parki narodowe (Dudwa, Park Narodowy im. Corbetta).

1.8.9) Region Wschodni

Region Wschodni tworzą stany: Asam, Bengal Zachodni, Manipur, Meghalaja, Nagaland i Tripura oraz terytoria związkowe Arunaćal Pradeś i Mizoram (342,7 tys. km² - 10,4% pow. Indii). Północna i wschodnia część regionu jest górzysta (wzniesienia Himalajów, Gór Arakańskich i Patkaj), środkową i zachodnią natomiast zajmuje aluwialna nizina dolnego Gangesu i Brahmaputry wraz z zachodnią częścią delty obu rzek.

Nad jednym z ramion delty - Hugli (odnogą Gangesu), leży *Kalkuta* - największy ośrodek miejsko-przemysłowy kraju, węzeł komunikacyjny o znaczeniu międzynarodowym, a także główne centrum ruchu turystycznego regionu. Założycielami Kalkuty byli Anglicy, którzy w 1686 r. zbudowali obok wsi Kolikata (znanej już w 1495 r.) osadę handlową. Wkrótce została ona ufortyfikowana (Fort William) stając się w 1707 r. stolicą Bengalu, a w latach 1772-1911 siedzibą władz brytyjskich w całych Indiach.

Szczególnie szybki rozwój miasta nastąpił w XIX w. Pomimo utraty w 1911 r. funkcji stolicy kraju, nie utraciło ono swego gospodarczego znaczenia.

Centrum Kalkuty stanowi rozległa dzielnica parkowa, zwana Medan, położona na wschodnim brzegu Hugli. Znajduje się tu większość zabytkowych budowli: Fort William (XVII/XVIII w.), liczne zabytki kolonialnej sztuki angielskiej, m.in.: kościoły z XVIII-XIX w. (Św. Pawła XIX w.), dawny Dom Rządowy (XVIII/XIX w.), meczety muzułmańskie (Nakhoda XVIII w.) i świątynie hinduistyczne (Kalighat XIX w., Belur Math), planetarium Birla (jedno z największych na świecie) i muzea (m.in. Indyjskie i Wiktorii). Najbliższe sąsiedztwo Medanu stanowią luksusowe dzielnice mieszkaniowe, z hotelami, instytucjami kulturalnymi i lokalami rozrywkowymi. Na północo-wschód od centrum leżą dzielnice handlowe i administracyjne (koncentruje się tu większość instytutów naukowych i wyższych uczelni), na wschodzie i południowym-wschodzie - dzielnice mieszkaniowe średnio zamożnej ludności, natomiast północne i wschodnie peryferie miasta zajmują zakłady przemysłowe. Na zachodnim brzegu Hugli znajduje się większość urządzeń sportowych i rekreacyjnych, a także jeden z najstarszych w Indiach ogrodów botanicznych (zał. w 1786 r.). Znaczną część Kalkuty tworzą dzielnice nędzy zamieszkałe przez proletariat miejski. Tu też znajduje się baza katolickiego zakonu żeńskiego, założonego przez współczesną mniszkę, zwaną powszechnie Matką Teresą z Kalkuty.

Sławnym uzdrowiskiem omawianego regionu jest *Dardżyling* - położony w Himalajach na wysokości ok. 2100 m n.p.m. wśród rozległych plantacji herbaty (znany m.in. z pięknego widoku wschodu słońca nad Himalajami). Już w XIX w. pełnił on funkcję miejscowości kuracyjnej dla żołnierzy brytyjskich stacjonujących w Indiach. Znajduje się tu m.in. ośrodek szkolenia himalaistów.

Atrakcję turystyczną stanowią parki narodowe (Kaziranga, Keibul, Lamjao i Manas). Żyją w nich m.in. słonie, nosorożce, tygrysy i leopardy.

1.8.10) Sikkim

Terytorium Sikkimu (7,1 tys. km² - 0,2% pow. Indii) obejmuje fragment wschodniej części Himalajów (K'angcz'endzonga, 8585 m n.p.m.), o powierzchni pociętej gęstą siecią głębokich dolin górskich rzek (główna rzeka Tista - prawy dopływ Brahmaputry).

Od połowy XVII w. tron w Sikkimie opanowała dynastia pochodzenia tybetańskiego, która sprawowała niezależne rządy do czasu przejścia kraju pod kontrolę

brytyjską w drugiej połowie XIX w. Z chwilą uzyskania przez Indie niepodległości w 1947 r. Sikkim stał się protektoratem. W 1975 r. zniesiono monarchię i przekształcono królestwo Sikkimu w pełnoprawny stan Indii.

Stolicą Sikkimu, a zarazem głównym jego ośrodkiem ruchu turystycznego jest *Gangtok*. Położony w śródgórskiej dolinie na wysokości ok. 1900 m n.p.m., stanowi ważny punkt na szlaku handlowym z Indii do Chin oraz bazę wypadową w najwyższe partie Himalajów. Słynie m.in. z wyrobów rzemiosła artystycznego (dywany, odzież, wyroby z drewna i metalu), a także z licznych klasztorów i świątyń buddyjskich (*Rumtek*, *Pemayangtse*, *Tashidingand*, *Phodang*, *Tsuk-La-Khang* i in.). W Gangtoku znajduje się także Instytut Tybetologii, którego działalność ma na celu zachowanie języka i kultury tybetańskiej.

1.8.11) Wyspy Oceanu Indyjskiego

Do regionu należą dwie grupy wysp na Oceanie Indyjskim: Andamany i Nikobary oraz Lakkadiwy, Minikoj i Amindiwy (ogółem 8,3 tys. km², tj. 0,3% pow. Indii).

Andamany i Nikobary leżą pomiędzy Morzem Andamańskim a Zatoką Bengalską. Stanowią południowe przedłużenie Gór Arakańskich. Ich powierzchnia jest przeważnie nizinna (największa wysokość 732 m n.p.m.), pokryta w większości przez lasy równikowe. Pierwsze wzmianki o wyspach tych pochodzą z relacji chińskich (672 r.), arabskich (połowa IX w.) oraz z opisu świata Marco Polo (koniec XIII w.). W 1789 r. zostały zajęte przez Anglików i stały się w latach 1858-1921 kolonią karną. W okresie II wojny światowej (1942-45) były pod okupacją japońską, a od 1947 r. podlegają bezpośrednio rządowi Indii.

Lakkadiwy, Minikoj i Amindiwy leżą na Morzu Arabskim, na zachód od Wybrzeża Malabarskiego. Tworzą rozległy archipeląg atoli koralowych z płytkimi, wewnętrznymi lagunami. Powierzchnia wysp wznosi się średnio 3-4,5 m n.p.m. i w większości porasta je palma kokosowa.

Główną atrakcję turystyczną omawianych wysp stanowią wybrzeża morskie, mające zwłaszcza na Andamanach i Nikobarach formę rozległych plaż piaszczystych, a także egzotyka życia mieszkańców tego regionu.

1.9) KOMUNIKACJA

W Indiach nadal główną rolę odgrywa komunikacja kolejowa, której sieć rozbudowana została jeszcze w czasach zależności od Wielkiej Brytanii, będąc podstawą do opanowania politycznego i gospodarczego rozległego terytorium. Najlepiej wyposażona w kolej jest dolina Gangesu oraz tereny nadbrzeżne, najsłabiej wewnątrz Dekanu i Kaszmir. Jedną z najważniejszych linii kolejowych przebiega z pn. na pd., łącząc Kaszmir z Delhi i Colombo w Sri Lance (przez Nagpur, Hajdarabad, Bangalor). Węzłem kolejowym o największym znaczeniu jest Delhi, z którego wybiegają linie w kierunku Kalkuty i Bombaju. W poprzek Dekanu biegnie ważna linia kolejowa Bombaj – Kalkuta.

W Indiach istniało (w 2006 r.) 63 221 km linii kolejowych (w tym: 46 807 km szerokotorowych 1 676 mm, z czego 17 343 km zelektryfikowanych), co odpowiada wskaźnikowi gęstości sieci 1,92 km/100 km² powierzchni. Nieco lepiej przedstawia się indyjska sieć dróg. Ich łączna długość (w 2006 r.) wynosiła 3 316 452 km, co daje wskaźnik 100,9 km/100 km² powierzchni. Należy jednak pamiętać o dużym zróżnicowaniu jakości nawierzchni indyjskich dróg i o istnieniu zaledwie 200 km dróg ekspresowych.

Tab. 1. Przyjazdy turystów zagranicznych poszczególnymi środkami transportu [%]

Foreign Tourist Arrivals by Mode of Transport (Percentage)	
AIR	88.4%
LAND	11.0%
SEA	0.6%

źródło: Opracowanie własne na podstawie: <http://tourism.nic.in/statistics/statistics.htm> (17.04.2009)

Zdecydowana większość turystów zagranicznych (ok. 85%), podróżujących do Indii, decyduje się na transfer za pomocą komunikacji powietrznej.

Tab. 2. Liczba przyjazdów zagranicznych turystów do Indii oraz procentowy udział sektorów transportu (1996-2007_

Rok	Liczba przyjazdów	Procentowy rozkład w sposobie podróży		
		Powietrze	Morze	Ziemia
1996	1923659	98,5%	0,1%	1,4%
1997	1973647	98,5%	0,0%	1,5%
1998	1974815	98,5%	0,0%	1,5%
1999	2025031	98,4%	0,0%	1,6%
2000	2152926	98,5%	0,0%	1,5%
2001	2537282	87,1%	0,9%	12,0%
2002	2384364	81,9%	0,6%	17,5%
2003	2726214	83,1%	0,5%	16,4%
2004	3457477	85,6%	0,5%	13,9%
2005	3918610	86,5%	0,4%	13,1%
2006	4447167	87,1%	0,6%	12,3%
2007	5081504	88,4%	0,6%	11,0%

źródło: Opracowanie własne na podstawie: <http://tourism.nic.in/statistics/statistics.htm> (17.04.2009)

Wykres 1. Liczba przyjazdów zagranicznych turystów do Indii oraz procentowy udział sektorów transportu (1996-2007)

źródło: Opracowanie własne na podstawie: <http://tourism.nic.in/statistics/statistics.htm> (17.04.2009)

Mimo, blisko 10% spadku podróży do Indii, za pośrednictwem sektora komunikacji powietrznej, taki sposób transferu do tego kraju jest nadal najbardziej popularny wśród turystów zagranicznych.

1.9.1) Komunikacja powietrzna

Transport samolotowy odgrywa bardzo ważną rolę w turystyce przyjazdowej Indii. Ponad 87% przyjazdów turystów zagranicznych odbywa się za pomocą połączeń samolotowych.

Od 1999 r. komunikacja powietrzna Indii, prowadzi działalność w 93 krajach. Hinduskie Linie Lotnicze są głównym, międzynarodowym przewoźnikiem kraju. Państwo posiada 57 wewnętrznych i 17 międzynarodowych stacji w 14 krajach (Pakistan, Malediwy, Nepal, Sri Lanka, Malezja, Bangladesz, Tajlandia, Singapur, Zjednoczone Emiraty Arabskie, Oman, Birma, Kuwejt, Katar i Bahrain).

Największe międzynarodowe lotniska Indii:

1. Delhi - 32% przylotów
2. Mumbai - 23,3% przylotów
3. Chennai - 9,8% przylotów
4. Haridaspur – 6,2%
5. Bangalore – 5,8%
6. Kolkata – 3,7%

Fot. 10. Główne porty lotnicze Indii

źródło: <http://www.mapsofindia.com/maps/india/airportmaps.htm> (17.04.2009)

Tab. 3. Wykaz przedsiębiorstw linii lotniczych w Indiach

MIĘDZYNARODOWE		
Singapore Airlines	Air India	Cathay Pacific
British Airways	United Airlines	Lufthansa Airways
Malezyjski Airlines	China Airlines	Rosyjski Aeroflot
American Airlines	Delta Airlines	Continental Airlines
Koreański Airlines	Japan Airlines	Northwest Airlines
Swissair	Air France	Emiraty
KRAJOWE		
Indian Airlines	Jet Airways	Sahara Airlines
AIRLINE CZŁONKOSTWO PROGRAM Sojusze		
Star Alliance	Priority Club	One World

źródło: Opracowanie własne na podstawie:

http://209.85.227.132/translate_c?hl=pl&sl=en&u=http://www.tourindia.com/htm/homepage.htm&prev=/search%3Fq%3Dhttp://www.tourindia.com/%26hl%3Dpl%26client%3Dopera%26rls%3Dpl%26hs%3D1Qh&usg=ALkJrhjN7ODZDREauWnRkvJlnGy7ZG7lEQ (17.04.2009)

1.9.2) Komunikacja drogowa

Choć w Indiach istnieje rozbudowana sieć połączeń autobusowych, większość turystów woli podróżować pociągiem, gdyż jest to na ogół wygodniejsze. Przejazd autobusem może być jednak urozmaicheniem podróży, nawet, gdy trwa znacznie dłużej (kierowcy często zatrzymują się po drodze). Trzeba wiedzieć, że wiele autobusów jest mocno wyeksploatowanych, a kierowcy jeżdżą niekiedy zbyt szybko. Autobusy kursują częściej niż pociągi, łatwiej też się do nich dostać. Ten środek lokomocji najlepiej nadaje się do pokonywania krótkich odcinków, więc mając przed sobą długą trasę (zwłaszcza nocą) - lepiej wybrać pociąg.

Niewielu turystów decyduje się na przyjazd do Indii własnym samochodem. Sprowadzenie samochodu lub motocykla możliwe jest jedynie po uzyskaniu specjalnego dokumentu celnego gwarantującego zabranie pojazdu z powrotem. Jego brak naraża przyjezdnego na bardzo poważne wydatki. Samochody w Indiach są bardzo drogie, dlatego kupno pojazdu jest opłacalne jedynie w przypadku planowania dłuższego pobytu. Jazda po indyjskich drogach, zatłoczonych, wąskich i pełnych wybojów, nie należy do najprzyjemniejszych doświadczeń. Na podróż traci się wiele czasu i spala mnóstwo benzyny. Pomoc drogowa działa opieszale, a w razie kłopotów są problemy ze znalezieniem części zamiennych, mimo że warsztatów samochodowych nie brakuje. W sumie jazda samochodem nie stanowi atrakcji (zwłaszcza na dłuższych trasach), z wyjątkiem terenów wiejskich, gdzie ruch jest znacznie mniejszy.

Warto jednak zauważyć, że Indie mają bardzo dobrze rozbudowaną infrastrukturę drogową, a pod względem wielkości sieci drogowej zajmuje trzecie miejsce na świecie (długość dróg wynosi ponad 3 mln km).

1.9.3) Komunikacja kolejowa

Indie mają największą na świecie sieć kolejową (ponad 60 tys. km torów) zarządzaną przez jedno przedsiębiorstwo – Indian Railways – zatrudniające 1,6 mln pracowników, co pod tym względem daje im pierwsze miejsce na świecie. Pociągi docierają do 7085 stacji i przewożą codziennie 11 mln pasażerów. Indian Railway uważa

się nie tylko za przedsiębiorstwo transportowe, ale również ma ambicje stanowić siłę łączącą naród, ponieważ w pociągach ludzie ze wszystkich społeczności i kast są traktowani na równi. Podróż pociągiem, choć często wolniejsza niż autobusem, ma swój urok, a poza tym bywa relaksująca. Pociągi są zdecydowanie wygodniejsze, jeśli chodzi o podróżowanie nocą. W wielu pociągach ekspresowych jest przydzielona pewna ilość miejsc dla turystów, a w głównych miastach są specjalne kasy lub okienka dla obcokrajowców (płacąc w rupiach, trzeba okazać potwierdzenie wymiany z kantoru lub bankomatu). Pomimo pozornie dużej liczby wypadków, podróż pociągiem jest bezpieczna, choć nie zawsze szybka. Podczas pory deszczowej wiele połączeń kolejowych zostaje wstrzymanych z powodu wezbranych rzek i powodzi, co dotyczy głównie terenów na północy wokół Gangesu oraz rejonów ujścia rzek. W kilku miastach istnieje sieć połączeń podmiejskich, bardzo wygodnych w ciągu dnia, ale przepełnionych w godzinach szczytu. Pociągi zatrzymują się na stacjach tylko na chwilę, więc trzeba wcześniej precyzyjnie się do wyjścia (zwłaszcza, gdy jest tłok).

Fot. 11. Mapa – sieć kolejowa Indii

źródło: <http://www.mapsofindia.com/maps/india/india-railway-map.htm> (17.04.2009)

Jednakże, aż trzy indyjskie pociągi znalazły się na światowej liście najlepszych i najbardziej egzotycznych kolei, opublikowanej przez Międzynarodowe Stowarzyszenie Podróżników Kolejowych. Kolejowi podróżnicy z pociągów indyjskich najwyżej ocenili

słynny "Pałac na kołach", czyli luksusowy pociąg turystyczny kursujący między Delhi i miastami Radżasthanu, himalajską kolejkę wąskotorową z Dardżelingu i kolejny luksusowy pociąg turystyczny - "Odyseja Dekanu" czyli skład podróżujący po centralnych Indiach i niegościnnej wyżynie Dekanu. Cechą charakterystyczną "Pałacu na kołach" i "Odysei Dekanu" jest przede wszystkim nawiązanie do kolejowych tradycji sprzed wielu lat - czyli niezwykle luksus, stylowe wnętrza wagonów, obsługa niczym z pałaców indyjskich maharadżów oraz cwieczorny dancing w wagonie-sali balowej. Do tego oczywiście serwowane są wykwintne potrawy w wagonach restauracyjnych. Himalajska kolejka z Dardżelingu ma z kolei zupełnie inny charakter, określana jest niekiedy mianem zabawkowego pociągu. Nie ma tam specjalnych luksusów, ale przejazd kilkudziesięciokilometrowej trasy wśród himalajskich wzgórz dostarcza niezapomnianych wrażeń i emocji. I co ważne - koszt przejazdu himalajską kolejką jest znacznie niższy niż podróżowanie w luksusach "Pałacu na kołach".

1.9.4) Komunikacja wodna

Z wyjątkiem promów rzecznych transport wodny jest mało popularny w Indiach. Z Andamanów można dotrzeć do Kalkuty, Madrasu i Wyszakhaoatnamu. Pomędzy tymi trzema miastami pływają także statki. Katamarany Samudra Link Ferries kursują na trasie Bombaj – Goa. Łodzie pasażerskie pływają regularnie na terenie stanu Kerala, m.in. z Alasppuli (Alleppi, Alleppey) i Kollamu (Quilon). Popularne są rejsy rozlewiskami pomiędzy tymi dwoma miastami. Statki kursują Koczinu na wyspy Lakszadwip i z powrotem. Do Indii można też popłynąć frachtowcem, i to w bardzo dobrych warunkach. Kursy do i z Bombaju, Kalkuty i Madrasu obsługują firmy takie jak: Great Eastern Shipping, Lloyd Triestino i Shipping Corporation of India.

Fot. 12. Porty Indii

źródło: <http://www.mapsofindia.com/maps/india/sea-ports.htm> (17.04.2009)

1.10) BAZA NOCLEGOWA

Turystyczna baza noclegowa Indii zanim kraj zaczął się rozwijać była stosunków niewielka. W roku 2000 liczyła niewiele ponad 129 tys. miejsc w hotelach i w innych miejscach noclegowych (około 70 tys. pokoi). Gdy Indie zaczęły się rozwijać przede wszystkim pod względem gospodarczym i zaczęły odnosić zyski, zaczęto również inwestować w turystykę, czyli m.in. w bazę noclegową. Wszystkie wielkie miasta Indii i ważniejsze centra turystyczne posiadają hotele o europejskim standardzie – w tym również hotele luksusowe. W szczycie sezonu turystycznego, a także w czasie niektórych świąt czy festiwali, ceny pokoi hotelowych idą ostro w górę. Bywają wtedy kłopoty ze znalezieniem wolnych łóżek, zwłaszcza w miejscowościach turystycznych - warto, więc pomyśleć o wcześniejszej rezerwacji. Wprawdzie większość cen w przewodniku dotyczy jedynek i dwójek, jednak w wielu hotelach można liczyć na dodatkowe łóżko, dzięki czemu za dopłatą w wysokości 25% otrzymuje się pokój 3-osobowy. Po krótkce mówiąc w Indiach są hotele poczynszy od najniższych do najwyższych standardów.

Pewna część najbardziej nastrojowych hoteli mieści się w dawnych pałacach, fortach lub haveli. Przyjęło się nazywać je hotelami historycznymi. Znajdują się głównie w Radżasthanie i Gudżaracie, ale można je też spotkać w innych częściach kraju, zwłaszcza w górach. Wiele z tych hoteli jest reprezentowanych przez Indian Heritage Association.

Dosyć liczne są też bungalowy turystyczne. Nadzór nad bungalowami, sprawują zazwyczaj władze stanowe. Zatrzymujący się w nich turyści mogą liczyć na bardzo dobre

warunki, choć nie zawsze. Miejsce kosztuje ok. 30-40 INR, zaś za nocleg w 2-osobowym pokoju trzeba zapłacić ok. 100-250 INR.

Następnym miejscem zakwaterowania są kwatery prywatne. Szczegółowych informacji o programie udzielają stanowe biura informacji turystycznej. Za nocleg płaci się, co najmniej 100 INR. Kolejne miejsca to m.in.: Państwowe domy wypoczynkowe, Poczekalnie i hotele dworcowe, Schroniska, Świątynie i Kempingi. Specjalnością Srinigaru w Kaszmirze są pływające hotele (houseboats) – łodzie-hotele, przycumowane do brzegów jeziora Dal. Prawie każdy rząd stanowy nakłada na turystów cały szereg podatków za noclegi w hotelach. Nie dotyczy to najtańszych hoteli, jednak już w obiektach o odrobinę wyższym standardzie (we wszystkich hotelach średniej klasy) trzeba uiścić dodatkową opłatę, zazwyczaj w wysokości 10%. W hotelach najwyższej kategorii podatki się wręcz mnożą. Ich wysokość i rodzaj są różne w poszczególnych stanach. Oprócz wspomnianego podatku, płaci się za obsługę (10% od każdego rachunku).

Długość sezonu i pora, na jaką przypada, jest uzależniona od położenia geograficznego danego regionu. Plaże i miejscowości w trójkącie Delhi – Agra – Radżastan cieszą się największą popularnością miesiąc przed i dwa miesiące po świętach Bożego Narodzenia. Ośrodki górskie przeżywają największy najazd turystów od kwietnia do lipca, kiedy na nizinach panują nieznosne upały. W niektórych miejscowościach ceny noclegów hotelowych idą w górę jeszcze bardziej od Bożego Narodzenia do Nowego Roku, a także podczas popularnych hinduskich świąt, takich jak Diwali, Dussehra czy święto wielbłądów w Puškarze. Poza sezonem hotele obniżają stawki i często zdarza się, że za nocleg w luksusowych warunkach płaci się wówczas stosunkowo niską cenę.

Tab. 4. Liczba zarejestrowanych hoteli i dostępnych pokoi (2006-2007)

Category	No. of Hotels		No. of Rooms	
	2006	2007	2006	2007
One Star	46	53	1435	1774
Two Star	217	231	5823	6637
Three Star	477	587	20342	24496
Four Star	111	116	7354	7584
Five Star	71	81	8470	9792
5* Deluxe	86	93	20943	20110
Apartment Hotel	5	5	334	461
Time Share Resort	-	1	-	62
Heritage Hotel	67	83	2211	2450
Unclassified	133	175	8924	10415
Total	1213	1425	75836	83781

źródło: <http://tourism.nic.in/statistics/statistics.htm> (17.04.2009)

1.11) PRZYDATNE INFORMACJE

WIZY

Przy wjeździe do Indii konieczne jest posiadanie wizy. Można ubiegać się o wizę: pobytową - na okres sześciu miesięcy, jednego roku lub do pięciu lat; turystyczną - na okres sześciu miesięcy, bez prawa przedłużenia na miejscu; przejazdową - na okres do piętnastu dni. Wize pobytowe i turystyczne wydawane są z prawem do jedno, dwu- i wielokrotnego przekraczania granicy. Wjazd bez ważnej wizy indyjskiej jest możliwy w nagłych i uzasadnionych przypadkach na 72 godziny lub maksymalnie do piętnastu dni po przedstawieniu listu gwarancyjnego od instytucji, ważnych osobistości lub przedstawicieli placówek dyplomatycznych.

PASZPORT

Wymagany jest 12-miesięczny okres ważności paszportu (liczony od daty uzyskania wizy). Wjazd do Indii powinien nastąpić przed upływem sześciu miesięcy od daty wystawienia wizy. Przy wizie tranzytowej istnieje obowiązek okazania biletu na dalszą podróż lub powrotnego do kraju. Wize są wydawane bezpłatnie w Ambasadzie Indii w Warszawie.

ZDOLNOŚĆ PŁATNICZA

Nie ma obowiązku udokumentowania posiadania określonej kwoty na każdy dzień pobytu.

MELDUNEK

Istnieje formalny wymóg meldowania się w ciągu dwóch tygodni od przybycia, jednak nie jest on rygorystycznie przestrzegany.

PRAWO JAZDY

Turyści zmotoryzowani muszą posiadać międzynarodowe prawo jazdy. Ruch jest lewostronny. Bezwzględnie należy posiadać tzw. carnet de passage. Polisy ubezpieczeniowe uznawane są na przyjętych w świecie zasadach. W Indiach istnieje duże zagrożenie wypadkami drogowymi na trasach pomiędzy miastami. Powodem jest zła

jakość dróg, zły stan techniczny samochodów (szczególnie ciężarowych i autobusów) oraz łamanie przepisów przez kierowców.

SZCZEPIENIA

Nie występują szczególne zagrożenia epidemiologiczne. Nie są wymagane konkretne szczepienia, wskazane są jednak przed przyjazdem do Indii szczepienia przeciwko żółtacze typu A i B oraz tężcowi. Zaleca się przestrzeganie higieny osobistej, picie wyłącznie wody przegotowanej lub napojów zamkniętych fabrycznie. Dostępność do opieki medycznej zależy od miejsca pobytu. W dużych miastach nie ma problemów z uzyskaniem fachowej pomocy medycznej. Koszt wizyty lekarskiej waha się od 10 do 20 USD, doba w szpitalu kosztuje od 30 do 120 USD (bez zabiegów i badań). W mniejszych miastach ceny tych usług są odpowiednio niższe.

BEZPIECZEŃSTWO

W ostatnim czasie odnotowuje się zwiększone zagrożenie przestępczością pospolitą. Szczególnie uważać należy na kradzieże kieszonkowe w miejscach tłumnie odwiedzanych przez turystów. Problemem są też nieuczciwi sprzedawcy, rikszarze i taksówkarze, szczególnie na lotniskach. Terenami zagrożonymi atakami terrorystycznymi są Dżammu i Kaszmir, Asam oraz pozostałe stany północnowschodnie. Ze względu na rozruchy na tle religijnym lepiej unikać skupisk mniejszości wyznaniowych, szczególnie w stanach Gudżarat i Uttar Pradeś. Terenami zagrożonymi atakami terrorystycznymi są: Jammu i Kashmir, Assam i Punjab.

Wymagane jest specjalne zezwolenie (wydawane za pośrednictwem biur rejestracji cudzoziemców przez indyjskie MSZ) na wjazd na tzw. terytoria zastrzeżone i chronione: archipelagi Andamanów, Nikobarów, Lokkadiwów, Minicoy i wysp Amindivi, tereny przygraniczne stanów: Uttar Pradesh, Sikkim, Mizoram, Manipur, Arunachal Pradesh, Himachal Pradesh, Nagaland, oraz Jammu i Kashmir.

PRZEPISY CELNE

Obowiązujące przepisy celne mieszczą się w granicach ogólnie przyjętych. Bez cła można wwieźć: rzeczy osobiste, upominki o wartości do 100 USD na osobę, 200 szt. papierosów i 1 litr mocnego alkoholu. Wwóz aparatów fotograficznych, komputerów, sprzętu audiowizualnego i telefonów komórkowych jest odnotowywany w paszportach przez urząd celny. Bezwzględnie zabroniony jest przywóz broni i amunicji. Nie wolno

wwozić złota i srebra - poza przedmiotami osobistego użytku. Nie wolno wywozić z Indii: antyków (przedmioty mające ponad 100 lat), wyrobów z kości słoniowej, skór zwierząt (szczególnie gadów), a także skorup żółwi. Zabroniony jest wwóz i wywóz narkotyków. Osoby próbujące przemycić narkotyki podlegają karze pozbawienia wolności od 10 do 20 lat.

OGRANICZENIA DEWIZOWE

Nie ma ograniczeń wysokości przewożonych kwot pieniędzy. Należy zgłosić kwoty przewyższające 10 tys. USD, ale zaleca się zgłaszanie wwozu nawet niższych kwot. Bez wcześniejszego zadeklarowania wwozu można wywieźć bez zezwolenia do 2500 USD. Wymiany walut można dokonać na lotniskach, w hotelach, upoważnionych bankach i u uprawnionych dealerów.

OBYCZAJE

Hindusi chętnie widzą uczestnictwo turystów w uroczystościach religijnych. W miejscach uczęszczanych przez turystów należy liczyć się z żądaniem drobnej opłaty za pozowanie do zdjęć. Do sytuacji konfliktowej może dojść w przypadku spowodowania wypadku drogowego, zwłaszcza gdy jego ofiarą będzie człowiek lub krowa.

PLACÓWKI DYPLOMATYCZNE W POLSCE

Ambasada Republiki Indii

ul. Rejtana 15 m. 2-7, 02-516 Warszawa

tel.:849-58-00, 849-62-57, 849-68-50; fax:849-67-05, 849-85-05; telex 814891 indemb pl

e-mail: goi@indem.it.pl lub hoc.warsaw@mea.gov.in

Internet: www.indianembassy.pl

PLACÓWKI POLSKIE ZA GRANICĄ

Ambasada RP

50-M Shantipath, Chanakyapuri, 110021 New Delhi

tel. (0-09111) 414 96 900, 414 96 901; fax. (0-09111) 2687-19-14

e-mail: polemb@airtelbroadband.in

www.newdelhi.polemb.net

Telefony:

Wydział konsularny: (00 91 11) 414 96 904

Wydział Handlu i Inwestycji: (00 91 11) 414 96 921

Ochrona (całodobowa): (00 91 11) 414 96 955

Konsulat Generalny RP w Mumbaju

Manavi Apartments, 2 nd Floor,

36, B.G. Kher Marg, Malabar Hill, Mumbai-400 006, Indie

tel. (00-9122) 2363-3863, 2363-3864, 2363-4678

fax. (00-9122) 2363-3376, 2363-4601

e-mail: poland@vsnl.com , trade@polishconsulate.com

strona www: www.polishconsulate.com

II. RYNEK RECUPCJI TURYSTYCZNEJ INDII

Analizą rynku turystycznego Republiki Indii zajmuje się tamtejszy Urząd Statystyczny (The National Statistic Office) oraz Indyjskie Ministerstwo Turystyki, które to organizacje publikują swoje analizy na indyjskich stronach internetowych. Obiektem ich zainteresowania jest zarówno rynek recepcji, jak i emisji turystycznej. Badania tych organizacji koncentrują się na liczbie przyjazdów oraz wyjazdów turystycznych, motywach odbywania podróży, preferowanych obiektach zakwaterowania, długości pobytu, wydatkach związanych z turystyką, itp.

Świat Podróży i rada Turystyki (WTTC) powiedziały, że Indie mają potencjał by stać się numerem jeden na rynku turystycznym świata z rosnącym popytem o 10,1% rocznie. Głównymi atrakcjami świata Indii są najwyższe góry Himalaje, a za nimi Karakorum, gdzie obserwujemy spory ruch wypraw wysokogórskich. Indie to również wiele mil wybrzeża z pięknymi plażami, krajobrazy zieleni, lasów tropikalnych, dzikiej flory i fauny, pustynne safari jak również starożytne zabytki, twierdze, pałace, wiele ciekawych technik artystycznego rzemiosła. To świat wielorakich różnorodności kultur i religii.

Po wcześniejszych niepowodzeniach Indii z sektorem turystyki Departament Turystyki Indii w celu wzmocnienia owego sektora stworzył kampanie „Incredible India”. Jednym z pomysłów było promowanie turystyki i jej duchowej strony: unikalne techniki jogi, sidha, Ajurweda oraz system radzenia sobie z psychiczną i fizyczną regeneracją swojej osobowości. Sytuacja zaczęła się poprawiać, gdy w 2002 r. Nastąpił wzrost rejestracji przyjeżdżających ok. 15,3%. Szacowano, że w 2003 r. padnie rekord i przyjedzie ok. 2,8 mln turystów. Natomiast wyjeżdżających Hindusów aż 4,5 mln. Turystyka wyjazdowa jak i przyjazdowa jest bezpośrednio związana ze wzrostem gospodarczym danego kraju. W kraju produkt krajowy brutto miał wzrosnąć do 8,1% w 2003r w porównaniu z 4,3% w 2002r.

Indie są odwiedzane przez ogromną liczbę turystów z całego świata i co roku liczba ta się zwiększa.

Tab. 5. Liczba przyjazdów turystów zagranicznych na świecie i w Indiach

Rok	Świat [mln]	Indie [mln]	Procentowy udział Indii w skali świata	Pozycja Indii na świecie
1996	572,4	2,29	0,40%	-
1997	596,0	2,37	0,40%	-
1998	614,3	2,36	0,38%	47
1999	637,4	2,48	0,39%	46
2000	684,7	2,65	0,39%	50
2001	684,4	2,54	0,37%	51
2002	704,7	2,38	0,34%	54
2003	692,2	2,73	0,39%	51
2004	761,4	3,46	0,45%	44
2005	803,0	3,92	0,49%	43
2006	847,0	4,45	0,53%	44
2007	903,0	5,08	0,56%	42

źródło: Opracowanie własne na podstawie: <http://tourism.nic.in/statistics/statistics.htm> (17.04.2009)

Powyższa tabelka potwierdza dynamiczny rozwój turystyki w Indiach. W latach 1996 – 2002, liczba podróży turystów zagranicznych do Indii wahała się, między 2,29 mln, a 2,65 mln. Natomiast od 2002 r. można zaobserwować gwałtowny wzrost liczby przyjazdów turystów zagranicznych odwiedzających ten kraj, nawet o ponad 100% (5,08 mln w 2007 r.).

W porównaniu do ogółu liczby przyjazdów turystów zagranicznych, udział Indii w recepcji światowej stanowi 0,56% i podobnie do liczby odwiedzających ten kraj, wskaźnik ten wzrasta od 2003 r. Jako, że liczba przyjazdów turystów zagranicznych na świecie rośnie, można stwierdzić, że 0,5% udział w rynku światowym jest znaczący i daje Indię 42 miejsce na globie pod względem liczby przyjmowanych, zagranicznych przyjazdów.

Wykres 2. Liczba przyjazdów turystów zagranicznych do Indii (1996-2007)

źródło: Opracowanie własne na podstawie: <http://tourism.nic.in/statistics/statistics.htm> (17.04.2009)

Tab. 6. Międzynarodowe przyjazdy turystów zagranicznych do Azji Pd. w 2007 r.

	International Tourist Arrivals (million)						Market share (%)	Change (%)		Average annual growth (%)
	1990	1995	2000	2005	2006	2007*	2007*	06/05	07*/06	'00-'07*
World	436	536	683	803	847	903	100	5.5	6.6	4.1
Asia and the Pacific	55.8	81.8	109.3	154.6	167.0	184.3	20.4	8.0	10.4	7.8
North-East Asia	26.4	41.3	58.3	87.5	94.3	104.2	11.5	7.7	10.6	8.6
South-East Asia	21.1	28.2	35.6	48.5	53.1	59.6	6.6	9.4	12.2	7.6
Oceania	5.2	8.1	9.2	10.5	10.5	10.7	1.2	0.4	1.7	2.2
South Asia	3.2	4.2	6.1	8.1	9.1	9.8	1.1	11.8	8.2	7.1

źródło: <http://www.unwto.org/facts/eng/highlights.htm> (10.04.2009)

Indie wraz z innymi 8 państwami (Afganistan, Bangladesz, Butan, Iran, Malediwy, Nepal, Pakistan i Sri Lanka) tworzą subregion - „Azja Południowa”. Ogółem do tego subregionu w 2007 r. odbyło się 9,8 mln podróży międzynarodowych, czyli niespełna 1% wszystkich przyjazdów turystycznych na świecie. Warto jednak zaznaczyć, że w 2007 r. Indie przyjęły ponad 5 mln przyjazdów zagranicznych, co stanowi ponad 50% wszystkich wyjazdów zagranicznych do Azji południowej

Tab. 7. Pozycja Indii w regionie „Azja i Pacyfik”, wg liczby przyjazdów turystycznych

1	Share of India in Tourist Arrivals	2.76 %
2	India's rank in Tourist Arrivals	11
3	Share of India in Tourism Receipts	5.68 %
4	India's rank in Tourism Receipts	6

źródło: <http://tourism.nic.in/statistics/statistics.htm> (17.04.2009)

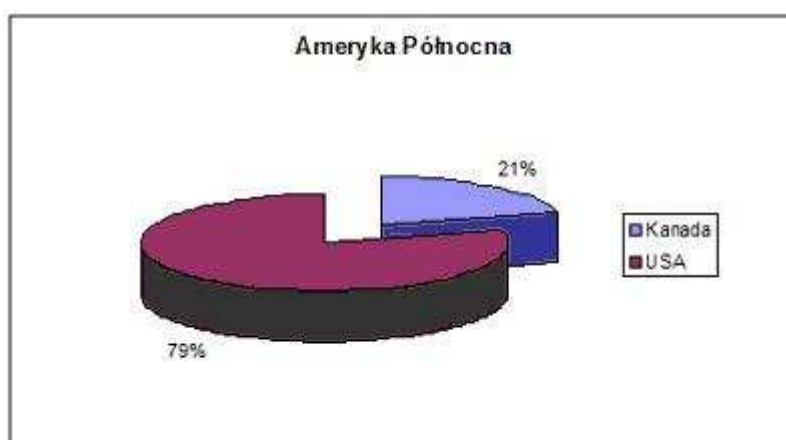
Indie obsługują 2,76% przyjazdów zagranicznych do Azji i Pacyfiku, co daje 11 pozycję w regionie turystycznym. Natomiast udział tego kraju w przychodach z turystyki obejmuje 5,68% - co daje 6 pozycje w regionie.

Tab. 8. Przyjazdy turystów do Indii z poszczególnych regionów w 2007 r.

Ilość przyjazdów turystów zagranicznych do Indii w 2007 r.		
Region	Przyjazdy do Indii w 2007 r.	Procentowy udział
Ameryka Północna	1007276	19.83%
Ameryka Środkowa i Południowa	42319	0.83%
Europa Zachodnia	1686083	33.18%
Europa Wschodnia	152764	3.01%
Afryka	157485	3.10%
Azja Zachodnia	171661	3.38%
Azja Południowa	982428	19.33%
Azja Południowo-wschodnia	303475	5.97%
Azja Wschodnia	352037	6.93%
Australia	167063	3.29%
Inne	58913	1.15%

źródło: Opracowanie własne na podstawie: <http://tourism.nic.in/statistics/statistics.htm> (17.04.2009)

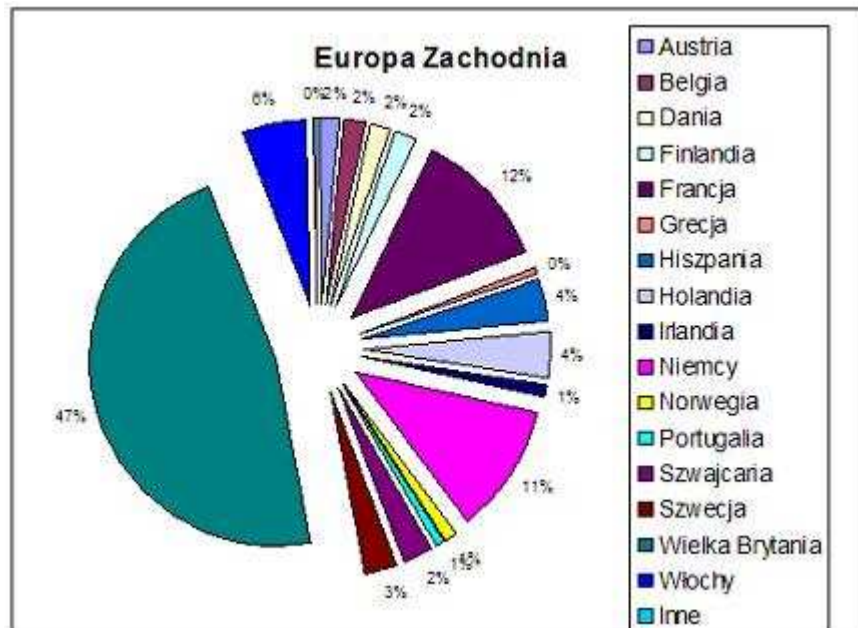
Europa Zachodnia (34%), Ameryka Północna (20%) i Azja Południowa (19%), to regiony turystyczne, które charakteryzują się największą liczbą przyjazdów turystów do Indii. Udział pozostałych regionów jest niewielki i nie przekracza 10% wszystkich przyjazdów.

Wykres 3. Procentowy udział państw Ameryki Północnej w przyjazdach do Indii

źródło: Opracowanie własne na podstawie: <http://tourism.nic.in/statistics/statistics.htm> (17.04.2009)

Spośród regionu - Ameryka Północna, przyjazdy do Indii zdominowali Amerykanie (ok. 80%, co daje liczbę 799 062 przyjazdów w 2007 r.).

Wykres 4. Procentowy udział państw Europy Zachodniej w przyjazdach do Indii

źródło: Opracowanie własne na podstawie: <http://tourism.nic.in/statistics/statistics.htm> (17.04.2009)

Europa Zachodnia odznacza się największą liczbą przyjazdów turystów do Indii – 1686083 przyjazdów. Jednak największy udział w tym rankingu posiada Wielka Brytania, aż 47%. Znaczący wpływ z pozostałych państw ma Francja – 12% i Niemcy – 11%.

Wykres 5. Procentowy udział państw Azji Południowej w przyjazdach do Indii

źródło: Opracowanie własne na podstawie: <http://tourism.nic.in/statistics/statistics.htm> (17.04.2009)

Z krajów wchodzących w skład regionu turystycznego Indii, największą frekwencją w przyjazdach do Republiki Indii odznacza się Bangladesz – 49%, Sri Lanka – 21%, Pakistan – 11% i Nepal – 8%.

Tab. 9. Przychody Azji Pd. z międzynarodowej turystyki

International Tourism Receipts	Change local currencies, constant prices (%)			Share (%) 2007*	US\$ Receipts (billion) per arrival			Euro Receipts (billion) per arrival		
	05/04	06/05	07/06		2006	2007*	2007	2006	2007*	2007
World	3.1	5.1	5.6	100	742	856	950	591	625	690
Asia and the Pacific	4.2	11.1	11.4	22.1	156.5	188.9	1,020	124.7	137.9	750
North-East Asia	7.9	12.1	12.5	10.4	75.2	89.2	860	59.9	65.1	620
South-East Asia	0.0	16.0	13.0	6.3	43.6	54.0	910	34.7	39.4	660
Oceania	1.0	2.5	8.1	3.8	26.6	32.3	3,020	21.2	23.6	2,200
South Asia	4.1	10.7	5.4	1.6	11.2	13.4	1,370	8.9	9.8	1,000

źródło: <http://www.unwto.org/facts/eng/highlights.htm> (10.04.2009)

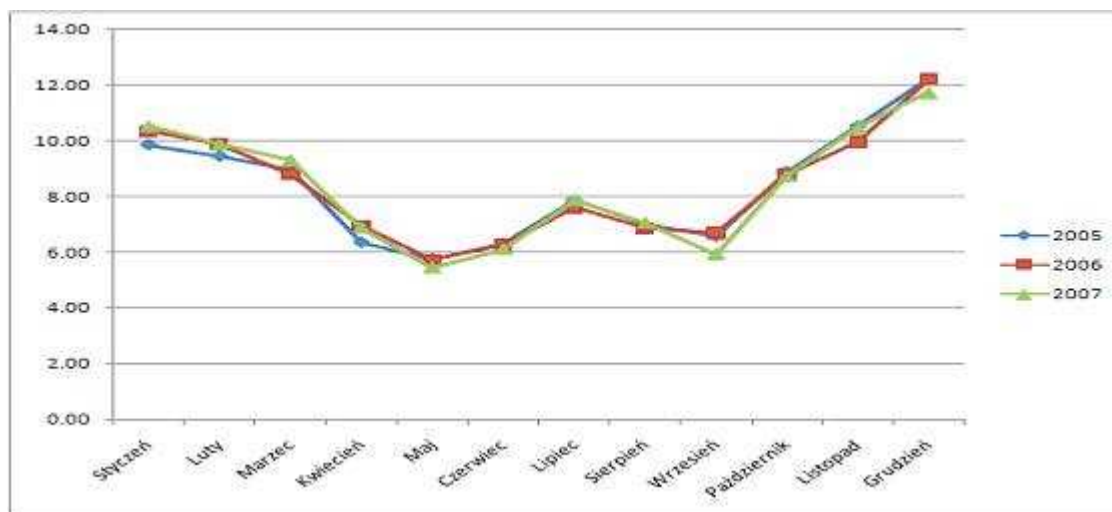
Wielkość przychodów z turystyki przyjazdowej do Południowej Azji szacuje się na 1,6% (2007 r.) w skali całego świata, trzeba jednak podkreślić, że wielkości udziałów z roku na rok są coraz wyższe.

W 2007 r. Azja Południowa zarobiła na obsłudze turystyki przyjazdowej 1370 mln US\$ (1000 mln Euro).

Tab. 10. Procentowy udział poszczególnych miesięcy w przyjazdach zagranicznych

Miesiąc	Procentowy udział w przyjazdach [%]		
	2005	2006	2007
Styczeń	9.85	10.33	10.54
Luty	9.44	9.87	9.87
Marzec	8.99	8.79	9.30
Kwiecień	6.34	6.95	6.90
Maj	5.75	5.73	5.45
Czerwiec	6.30	6.26	6.11
Lipiec	7.86	7.59	7.87
Sierpień	6.99	6.85	7.05
Wrzesień	6.56	6.70	5.94
Październik	8.87	8.80	8.75
Listopad	10.52	9.95	10.48
Grudzień	12.23	12.18	11.74

źródło: Opracowanie własne na podstawie: <http://tourism.nic.in/statistics/statistics.htm> (17.04.2009)

Wykres 6. Procentowy udział w przyjazdach zagranicznych turystów do Indii w poszczególnych miesiącach (2005 - 2007)

źródło: Opracowanie własne na podstawie: <http://tourism.nic.in/statistics/statistics.htm> (17.04.2009)

Powyższy wykres przedstawia, procentowy rozkład w skali dwunastu miesięcy, przyjazdów zagranicznych turystów do Indii w latach 2005 – 2007. Miesiące o największej frekwencji przyjazdów zagranicznych to listopad, grudzień i styczeń, dla których procentowy udział w miesięcznych przyjazdach wynosi średnio, kolejno: 10,32%, 12,05% i 10.24%.

Krzywa sezonowości w skali roku, dla kolejnych 3 lat (2005 – 2007) przebiega bardzo podobnie. Najwięcej przyjazdów jest w grudniu, a najmniej w maju i wrześniu. Zauważyć można również cykliczność przyjazdów, gdzie w październiku zauważa się wzrost, trwający do grudnia, a od grudnia spadek do maja. Wielkość przyjazdów od maja do września, nie charakteryzuje się dużą różnicą.

Tab. 11. Ekstrema procentowego udziału w przyjazdach zagranicznych do Indii w 2007 r.

Lp.	Kraj	Miesiąc min. przyjazdów	Miesiąc max. Przyjazdów
1	USA	Wrzesień (4,69%)	Grudzień (13,90%)
2	Wielka Brytania	Maj (3,69%)	Styczeń (12,67%)
3	Bangladesz	Wrzesień (6,81%)	Grudzień (10,90%)
4	Kanada	Maj (4,21%)	Grudzień (15,39%)
5	Francja	Maj (4,15%)	Luty (11,21%)
6	Sri Lanka	Maj (5,89%)	Sierpień (13,44%)
7	Niemcy	Czerwiec (4,56%)	Listopad (12,06%)
8	Japonia	Maj (5,86%)	Luty (10,02%)
9	Australia	Maj (4,88%)	Grudzień (15,40%)
10	Malezja	Lipiec (5,87%)	Listopad (13,45%)

źródło: Opracowanie własne na podstawie: <http://tourism.nic.in/statistics/statistics.htm> (17.04.2009)

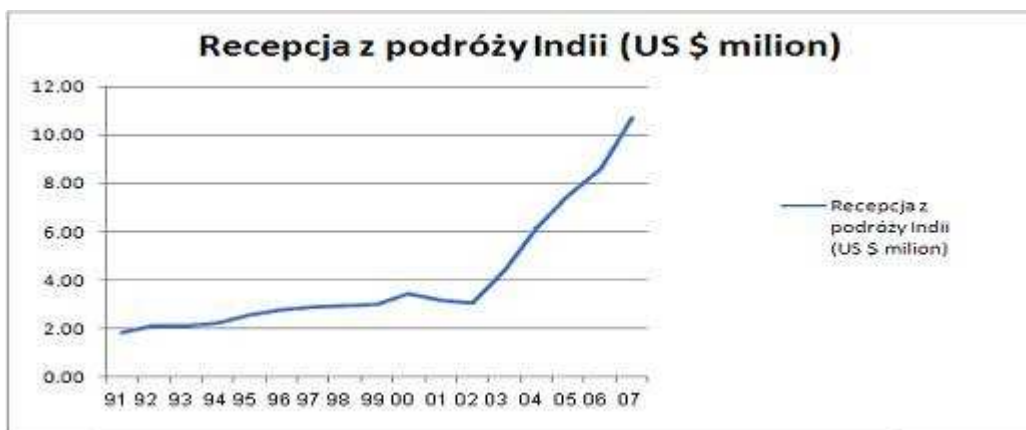
Spośród państw wyznaczających się największą liczbą przyjazdów, w poszczególnych miesiącach (top 10: USA, Wielka Brytania, Bangladesz, Kanada, Francja, Sri Lanka, Niemcy, Japonia, Australia i Malezja), najwięcej przyjazdów odbywa się w miesiącach: styczeń, luty, sierpień (Sri Lanka), październik, listopad i grudzień. Natomiast najmniejsza liczba przyjazdów tych samych państw odbywa się w miesiącach: maj, czerwiec, lipiec i sierpień.

Powyższa analiza, potwierdza występowanie cykliczności w przyjazdach zagranicznych turystów do Indii, w stosunku do części roku.

Tab. 12. Przychody z turystyki – świat i Indie

Rok	Recepcja światowa i udział Indii				Procentowy udział Indii w recepcji światowej	Ranking Indii w świecie
	Recepcja światowa (US \$ milion)	Wzrost recepcji	Recepcja z podróży Indii (US \$ milion)	Wzrost recepcji		
1991	277.5	-	1.86	-	0.67	-
1992	320.4	15.5	2.13	14.5	0.66	-
1993	327.0	2.1	2.12	-0.5	0.65	-
1994	356.2	8.9	2.27	7.1	0.64	-
1995	404.7	13.6	2.58	13.7	0.64	-
1996	438.3	8.3	2.83	9.7	0.65	-
1997	441.8	0.8	2.89	2.1	0.65	-
1998	444.1	0.5	2.95	2.1	0.66	34
1999	457.3	3.0	3.01	2.0	0.66	35
2000	474.1	3.7	3.46	14.9	0.73	36
2001	462.2	-2.5	3.20	-7.5	0.69	36
2002	480.1	3.9	3.10	-3.1	0.65	37
2003	527.2	9.8	4.46	43.9	0.85	37
2004	629.0	19.3	6.17	38.3	0.98	26
2005	680.0	8.1	7.49	21.4	1.10	22
2006	742.0	9.1	8.63	15.2	1.16	22
2007	856.0	15.4	10.73	24.3	1.25	20

źródło: Opracowanie własne na podstawie: <http://tourism.nic.in/statistics/statistics.htm> (17.04.2009)

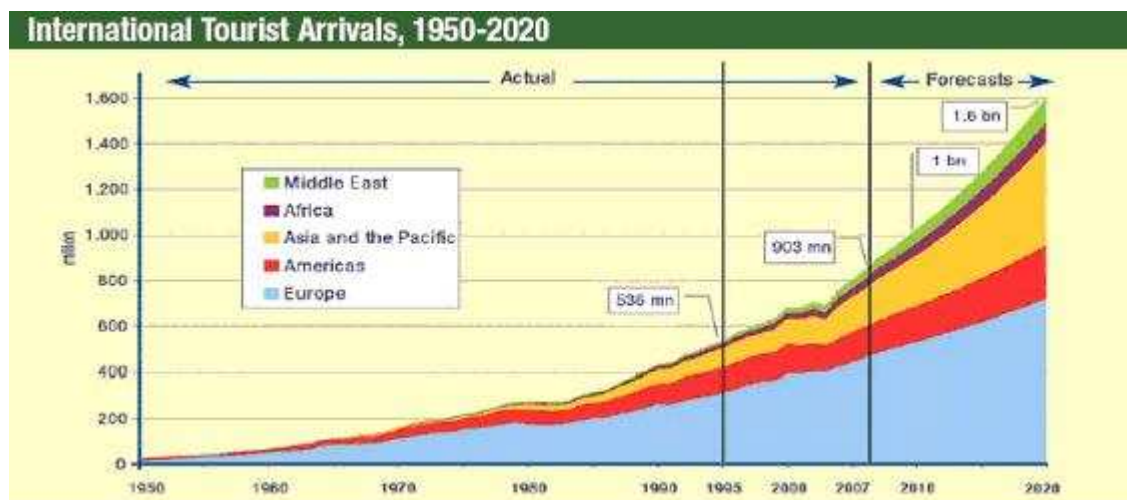
Wykres 7. Przychody Indii z przyjazdów zagranicznych (1991-2007)

źródło: Opracowanie własne na podstawie: <http://tourism.nic.in/statistics/statistics.htm> (17.04.2009)

W pierwszej dziesiątce państw, których udział w przychodach ze światowej recepcji w 2007 roku, był większy niż Indii, należą: USA, Hiszpania, Francja, Włochy, Chiny, Wielka Brytania, Niemcy, Australia, Austria i Turcja (źródło: <http://tourism.nic.in/statistics/statistics.htm> (19.04.2009)).

Indie w tej klasyfikacji zajmują 20 pozycję. Warto jednak dodać, że pozycja Indii stale rośnie. W niespełna 8 lat, kraj ten awansował tak wysoko z 34 miejsca, a od 2003 r. można zaobserwować dynamiczny wzrost przychodów.

Podobnie dzieje się w stosunku do przychodów światowych, i mimo, że procentowy udział Indii wynosi zaledwie 1,25%, to od 8 1999 r. wzrósł on o ok. 100%.

Wykres 8. Międzynarodowe przyjazdy turystów w latach 1950 – 2020

źródło: <http://www.unwto.org/facts/eng/highlights.htm> (10.04.2009)

Jak podaje Międzynarodowa Organizacja Turystyki (UNWTO), szacowana liczba przyjazdów do regionu Azji i Pacyfiku, w 2020 r. wyniesie ok. 1 tyś. 400 mln.

Tab. 13. Szacowana liczba przyjazdów turystycznych

International Tourist Arrivals by Region (million)						
	Base Year	Forecasts		Average annual growth rate (%)	Share (%)	
	1995	2010	2020	1995-2020	1995	2020
Total	565	1,006	1,561	4.1	100	100
Africa	20	47	77	5.5	3.6	5.0
Americas	109	190	282	3.9	19.3	18.1
East Asia/Pacific	81	195	397	6.5	14.4	25.4
Europe	338	527	717	3.0	59.8	45.9
Middle East	12	36	69	7.1	2.2	4.4
South Asia	4	11	19	6.2	0.7	1.2

źródło: <http://www.unwto.org/facts/eng/highlights.htm> (10.04.2009)

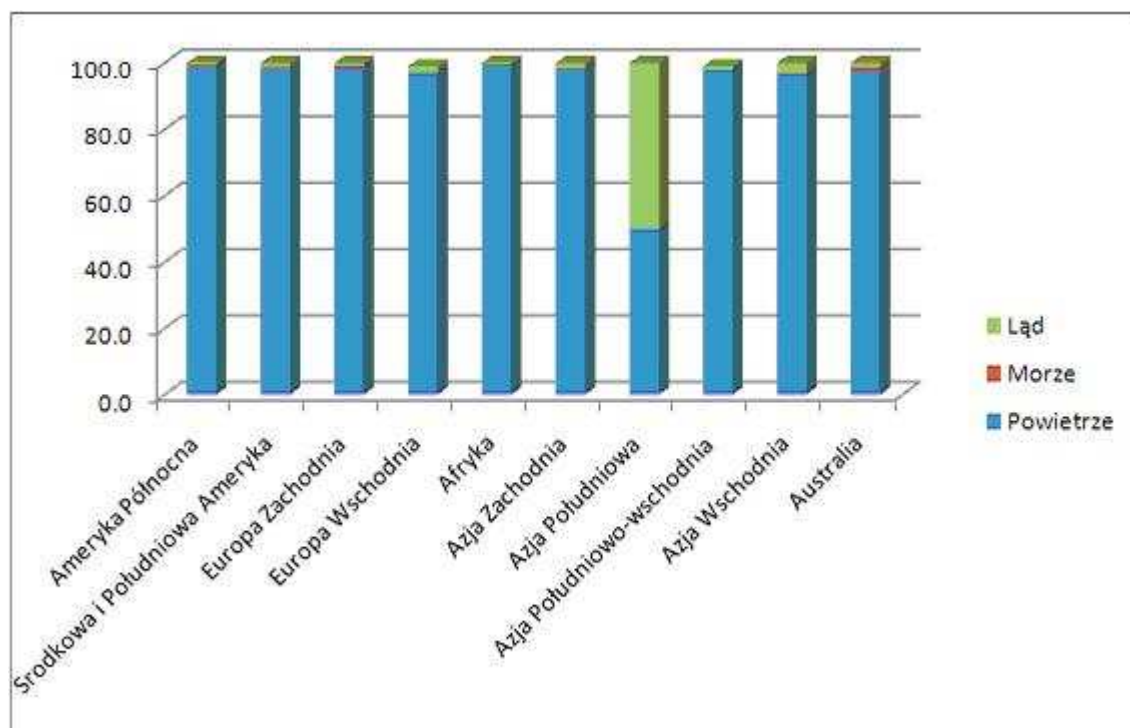
Międzynarodowa Organizacja Turystyczna (UNWTO), podała również, że w 2020 r. do Azji Południowej odbędzie się ok. 19 mln podróży zagranicznych.

Tab. 14. Przyjazdy do Indii wg rodzajów komunikacji w 2007 r.

Regiony turystyczne (państwa)	Liczba przyjazdów	Udział w przyjazdach do Indii [%]		
		Powietrze	Morze	Łąd
Ameryka Północna	1007276	98.8	0.7	0.5
Srodkowa i Południowa Ameryka	42319	98.2	0.5	1.3
Europa Zachodnia	1686083	98.4	0.7	0.9
Europa Wschodnia	152764	97.1	0.1	1.8
Afryka	157485	99.2	0.3	0.5
Azja Zachodnia	171661	98.1	0.2	1.7
Azja Południowa	982428	50.2	0.0	49.8
<i>Pakistan</i>	<i>106283</i>	<i>25.7</i>	<i>0.1</i>	<i>74.2</i>
<i>Bangladesz</i>	<i>480240</i>	<i>9.0</i>	<i>0.0</i>	<i>91.0</i>
Azja Południowo-wschodnia	303475	98.1	0.0	0.9
Azja Wschodnia	352037	96.7	0.1	3.2
Australia	167063	97.4	1.4	1.2

źródło: Opracowanie własne na podstawie: <http://tourism.nic.in/statistics/statistics.htm> (17.04.2009)

Przyjazdy do Indii, spośród regionów turystycznych odbywa się średnio (98%) drogą powietrzną – z wyjątkiem krajów Azji Południowej, dla których podróże do Indii odbywają się w 50% drogą powietrzną i w 50% drogą lądową.

Wykres 9. Przyjazdy do Indii wg rodzajów komunikacji w 2007 r.

źródło: Opracowanie własne na podstawie: <http://tourism.nic.in/statistics/statistics.htm> (17.04.2009)

Procentowy udział poszczególnych środków podróży nie powinien dziwić. Indie mają dobrze rozwiniętą sieć komunikacji drogowej, jak i wodnej, jednak turyści z całego świata stawiają na szybkość, a pod względem tej cechy loty samolotami wiodą prym.

Jeśli chodzi o kraje Azji Południowej – wyjazdy do Indii, w takim samym stopniu (po ok. 50%) odbywają się sektorem powietrznym i lądowym. W komunikacji samochodowej najwięcej przyjazdów odbywają mieszkańcy Bangladeszu (91%) i Pakistanu (74,2%) – czyli państw sąsiednich.

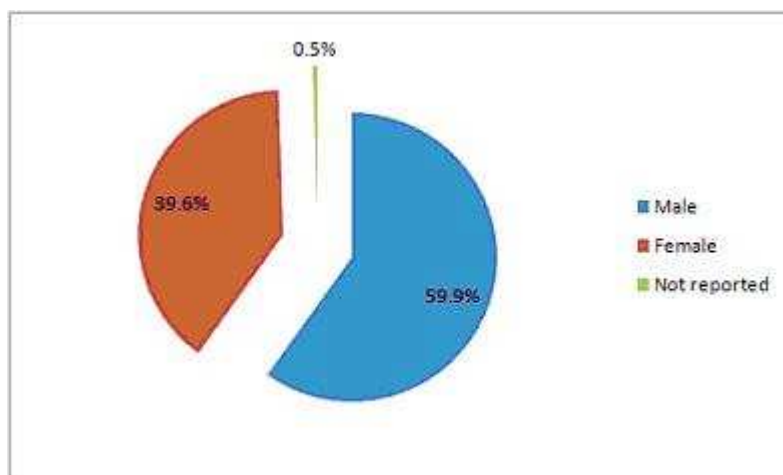
Tab. 15. Udział hinduskich portów lotniczych w przyjazdach zagranicznych

Rok	Liczba przylotów	Udział w przyjazdach zagranicznych poszczególnych portów lotniczych				
		Bombaj	Kalkuta	Chennai	Delhi	Inne
1996	1923695	29.3%	2.9%	11.3%	35.1%	21.4%
1997	1973647	33.6%	3.4%	13.1%	39.7%	10.2%
1998	1974815	33.4%	3.4%	12.7%	39.9%	10.6%
1999	2025031	33.5%	3.4%	13.6%	38.6%	10.9%
2000	2152926	34.0%	3.5%	13.8%	38.2%	10.5%
2001	2537282	28.7%	4.4%	12.0%	33.7%	23.2%
2002	2384364	25.4%	3.9%	11.5%	28.6%	30.6%
2003	2726214	24.1%	3.7%	10.5%	30.8%	30.9%
2004	3457477	25.1%	3.3%	10.3%	32.2%	29.1%
2005	3918610	24.4%	3.0%	9.9%	31.8%	30.9%
2006	4447167	23.3%	2.8%	9.8%	32.0%	32.1%
2007	5081504	23.8%	3.0%	10.3%	31.4%	31.5%

źródło: Opracowanie własne na podstawie: <http://tourism.nic.in/statistics/statistics.htm> (17.04.2009)

Od 1991 r. największą liczbę zagranicznych przyjazdów turystycznych obsługują porty lotnicze znajdujące się w: Delhi – 31,4% i w Bombaju 23,8%.

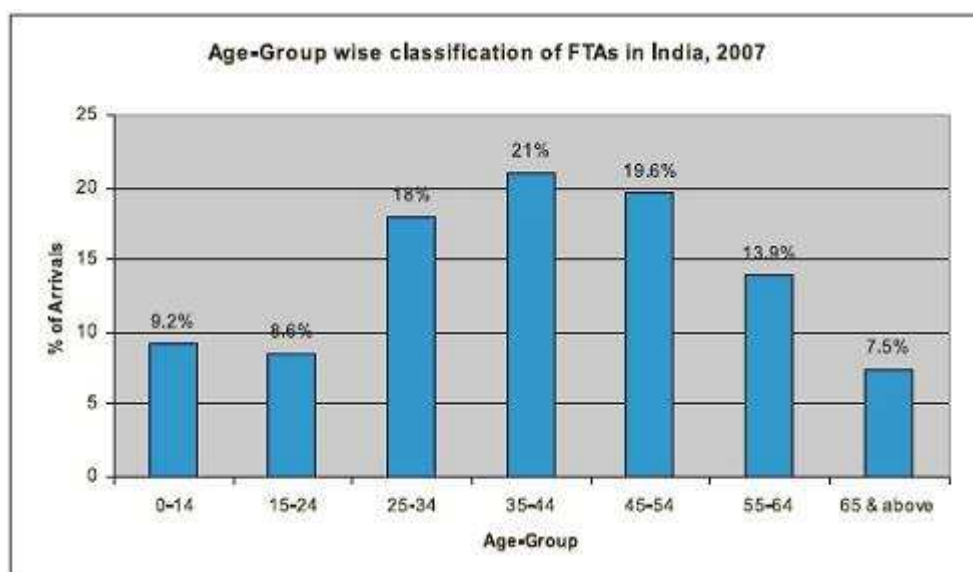
Jednak patrząc na liczbę przyjazdów od 1991 r., zauważa się stopniowy spadek obsługi przez lotniska, mających do tej pory największy udział, a wzrost udziału „pozostałych” lotnisk. Zmiany mogą wynikać ze wzrostu rynku turystycznego, co powoduje unowocześnienie infrastruktury turystycznej.

Wykres 10. Zagraniczni turyści wg płci

źródło: Opracowanie własne na podstawie: <http://tourism.nic.in/statistics/statistics.htm> (17.04.2009)

W 2007 r. do Indii przybyło zdecydowanie więcej turystów płci męskiej – ok. 60%, ok. 40% podróżnych było płci żeńskiej.

Wykres 11. Liczba turystów wg wieku

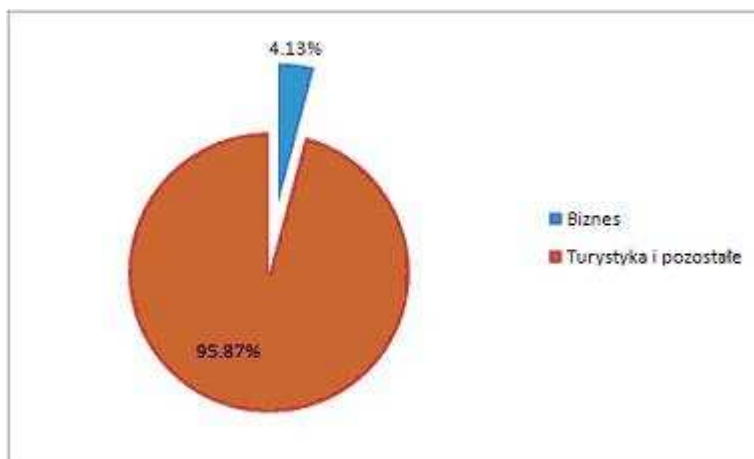
źródło: <http://tourism.nic.in/statistics/statistics.htm> (17.04.2009)

Największymi grupami turystów podróżujących do Indii w 2007 r. były osoby w wieku: 35-44 lat (21%), 45-54 lat (19,6%) i 25-34 lat (18%).

Tab. 16. Przyjazdy turystów ze względu na cel podróży

Regiony turystyczne (państwa)	Liczba przyjazdów	Biznes	Turystyka i pozostałe
Ameryka Północna	1007276	1.9%	98.1%
Srodkowa i Południowa Ameryka	42319	0.7%	99.3%
Europa Zachodnia	1686083	2.7%	97.0%
<i>Dania</i>	<i>28347</i>	<i>16.3%</i>	<i>83.7%</i>
<i>Finlandia</i>	<i>34364</i>	<i>25.4%</i>	<i>74.6%</i>
<i>Szwecja</i>	<i>47090</i>	<i>21.8%</i>	<i>78.2%</i>
<i>Wielka Brytania</i>	<i>796191</i>	<i>11.9%</i>	<i>88.1%</i>
Europa Wschodnia	152764	23.9%	76.1%
<i>Rosja</i>	<i>75543</i>	<i>41.3%</i>	<i>58.7%</i>
<i>Ukraina</i>	<i>10490</i>	<i>10.1%</i>	<i>89.9%</i>
Afryka	157485	0.7%	99.3%
Azja Zachodnia	171661	2.7%	97.3%
Azja Południowa	982428	6.4%	93.5%
Azja Południowo-wschodnia	303475	0.4%	99.6%
Azja Wschodnia	352037	0.4%	99.6%
Australia	167063	1.1%	98.9%

źródło: Opracowanie własne na podstawie: <http://tourism.nic.in/statistics/statistics.htm> (17.04.2009)

Wykres 12. Przyjazdy turystów ze względu na cel podróży

źródło: Opracowanie własne na podstawie: <http://tourism.nic.in/statistics/statistics.htm> (17.04.2009)

Zdecydowana większość turystów, ponad 95%, przyjeżdża do Indii w celach turystycznych (oraz innych). Przyjazdy biznesowe wynoszą niewiele ponad 4%.

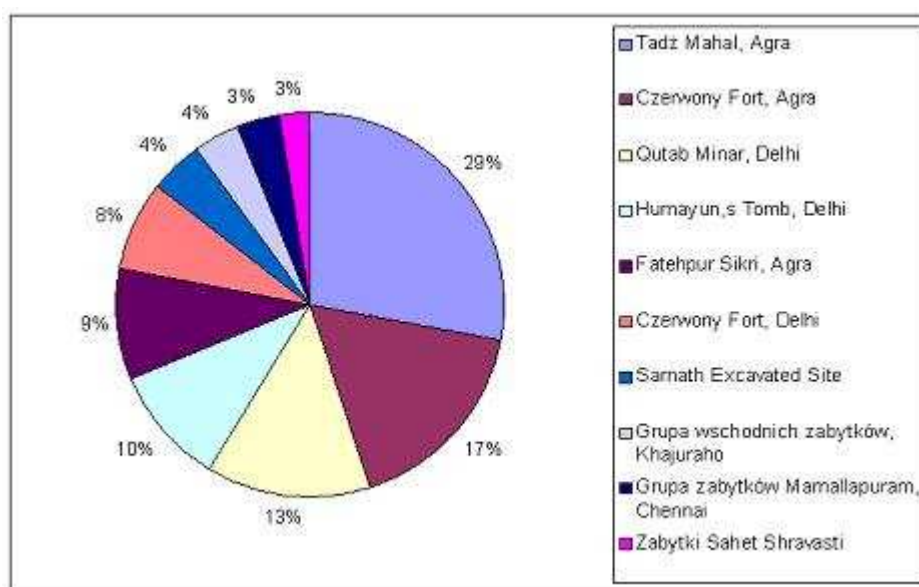
Podobny układ w celach podróży zauważa się we wszystkich regionach turystycznych. Odmienny bilans posiada jedynie Europa Zachodnia, dla której przyjazdy w celach turystycznych osiąga 76,1%, a na wyjazdy biznesowe przypada 23,9%.

Na tle państw, największą liczbę przyjazdów biznesowych odznacza się Wielka Brytania oraz kraje skandynawskie: Dania, Finlandia i Szwecja. Natomiast z krajów Europy Wschodniej, największy udział w przyjazdach biznesowych do Indii, charakteryzuje się Rosja (41,3%) i Ukraina (10,1%).

Tab. 17. 10 najczęściej odwiedzanych zabytków przez turystów zagranicznych

Ranking	Zabytek	Liczba odwiedzających
1	Tadź Mahal, Agra	586 105
2	Czerwony Fort, Agra	357 570
3	Qutab Minar, Delhi	282 451
4	Humayun,s Tomb, Delhi	210 384
5	Fatehpur Sikri, Agra	198 956
6	Czerwony Fort, Delhi	158 589
7	Sarnath Excavated Site	91 093
8	Grupa wschodnich zabytków, Khajuraho	84 887
9	Grupa zabytków Mamallapuram, Chennai	71 055
10	Zabytki Sahet Shrivasti	54 968

źródło: Opracowanie własne na podstawie: <http://tourism.nic.in/statistics/statistics.htm> (17.04.2009)

Wykres 13. 10 najczęściej odwiedzanych zabytków przez turystów zagranicznych

źródło: Opracowanie własne na podstawie: <http://tourism.nic.in/statistics/statistics.htm> (17.04.2009)

Do zabytków cieszących się największą popularnością u turystów zagranicznych należy: Tadź Mahal (29%), Czerwony Fort w Agrze (17%), Qutab Minar (13%) i Humayun,s Tomb (10%).

Powyższy wykres przedstawia 10 najpopularniejszych zabytków Indii turystów zagranicznych, jednak łatwo zauważyć, że na pierwszych 7 miejscach są zabytki znajdujące się w Agrze i Delhi.

Można się domyślać, że wpływ na tą klasyfikację ma popularność miejscowości, gdzie w tym przypadku są to najczęściej odwiedzane miasta.

III. RYNEK EMISJI TURYSTYCZNEJ INDII

3.1) Turystyka zagraniczna

Tab. 18. Liczba podróżujących za granicę Hindusów

Rok	Liczba hinduskich turystów	Procentowe, roczne zmiany
1991	1942707	-
1992	2161301	11.3%
1993	2733304	26.5%
1994	2734830	0.1%
1995	3056360	11.8%
1996	3463783	13.3%
1997	3725820	7.6%
1998	3810908	2.3%
1999	4114820	8.0%
2000	4415513	7.3%
2001	4564477	3.4%
2002	4940244	8.2%
2003	5350896	8.3%
2004	6212809	16.1%
2005	7184501	15.6%
2006	8339614	16.1%
2007	9783232	17.3%

źródło: Opracowanie własne na podstawie: <http://tourism.nic.in/statistics/statistics.htm> (17.04.2009)

Wykres 14. Liczba Hindusów podróżujących za granicę (1991 – 2007)

źródło: Opracowanie własne na podstawie: <http://tourism.nic.in/statistics/statistics.htm> (17.04.2009)

Liczba Hindusów, którzy uczestniczyli w wyjazdach zagranicznych w 2007 roku wynosi 9783232 (ok. 9,8 mln).

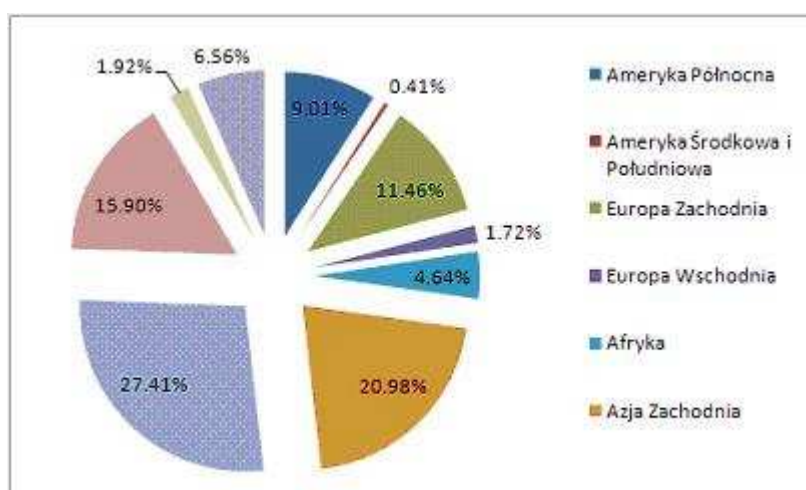
Jednak powyższy wykres przedstawia stały wzrost liczby podróżujących Hindusów (od 1991 r.), dlatego można przypuszczać, że w kolejnych latach ta liczba wzrośnie.

Tab. 19. Udział portów lotniczych w wylotach Hindusów

Port/Land Checkpost	Years			
	2005	2006	2007	% share in 2007
Mumbai	2152002	2368115	2623707	26.8
Delhi	1510735	1764264	1956299	20.0
Chennai	923250	1039973	1211400	12.4
Cochin	497966	591236	773310	7.9
Trivadrum	403627	474309	578647	5.9
Hyderabad	383500	461616	494797	5.1
Calicut	382720	454606	526290	5.4
Bangalore	255518	369508	491088	5.0
Kolkata	215223	232219	286953	2.9
Ahmedabad	110131	95714	170458	1.7
Others	349829	488054	670283	6.9
Total	7186506	8341620	9783232	100.0

źródło: Opracowanie własne na podstawie: <http://tourism.nic.in/statistics/statistics.htm> (17.04.2009)

W 2007 roku, największa liczba Hindusów skorzystała z usług lotnisk w: Bombaju (26,8%), Delhi (20%), Chennai (12,4%).

Wykres 15. Najchętniej odwiedzane regiony przez Hindusów

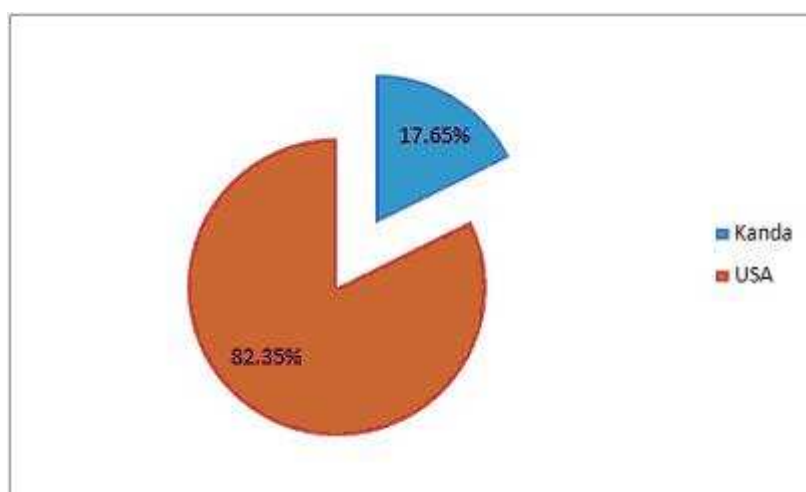
źródło: Opracowanie własne na podstawie: <http://tourism.nic.in/statistics/statistics.htm> (17.04.2009)

Najliczniej odwiedzanymi regionami przez populację Indii są: Azja Południowo-wschodnia (27,41%), Azja Zachodnia (20,98%), Azja Wschodnia (15,90%) i Europa Zachodnia (11,46%).

Tab. 20. Przyjazdy Hindusów do Ameryki Północnej

Ameryka Północna	494055
Kanda	87210
USA	406845

źródło: Opracowanie własne na podstawie: <http://tourism.nic.in/statistics/statistics.htm> (17.04.2009)

Wykres 16. Przyjazdy Hindusów do Ameryki Północnej

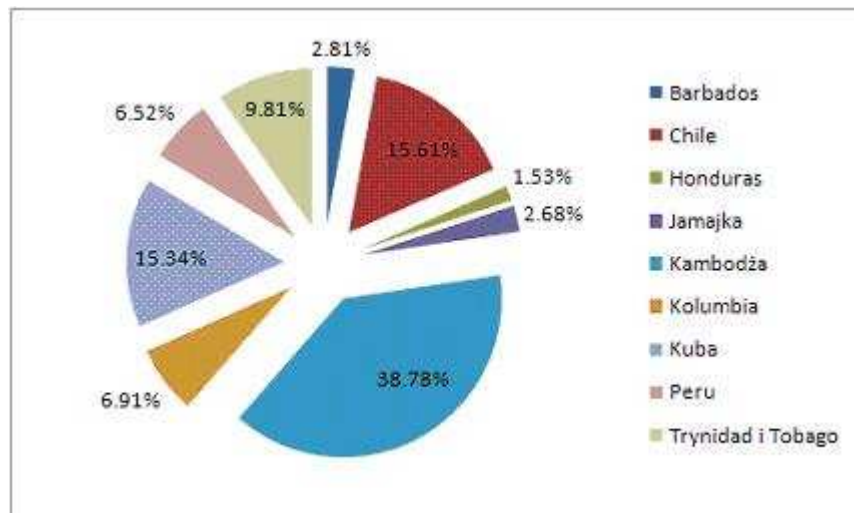
źródło: Opracowanie własne na podstawie: <http://tourism.nic.in/statistics/statistics.htm> (17.04.2009)

Zdecydowana większość Hindusów (82,35%) decyduje się na wyjazd do Stanów Zjednoczonych.

Tab. 21. Przyjazdy Hindusów do Ameryki Środkowej i Południowej

Ameryka Środkowa i Południowa	22408
Barbados	629
Chile	3499
Honduras	343
Jamajka	600
Kambodża	8690
Kolumbia	1549
Kuba	3437
Peru	1462
Trynidad i Tobago	2199

źródło: Opracowanie własne na podstawie: <http://tourism.nic.in/statistics/statistics.htm> (17.04.2009)

Wykres 17. Przyjazdy Hindusów do Ameryki Środkowej i Południowej

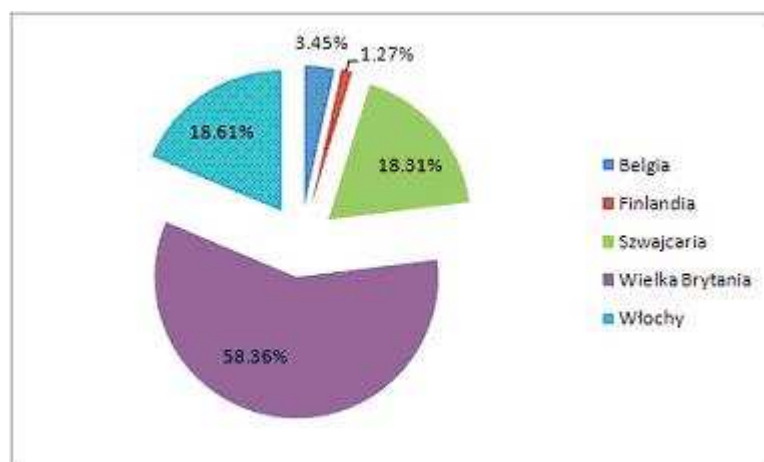
źródło: Opracowanie własne na podstawie: <http://tourism.nic.in/statistics/statistics.htm> (17.04.2009)

Najchętniej odwiedzane przez Hindusów, kraje Ameryki Środkowej i Południowej to: Kambodża (38,78%), Chile (15,61%) i Kuba (15,34%).

Tab. 22. Przyjazdy Hindusów do Europy Zachodniej

Europa Zachodnia	628434
Belgia	21683
Finlandia	8000
Szwajcaria	115055
Wielka Brytania	366745
Włochy	116951

źródło: Opracowanie własne na podstawie: <http://tourism.nic.in/statistics/statistics.htm> (17.04.2009)

Wykres 18. Przyjazdy Hindusów do Europy Zachodniej

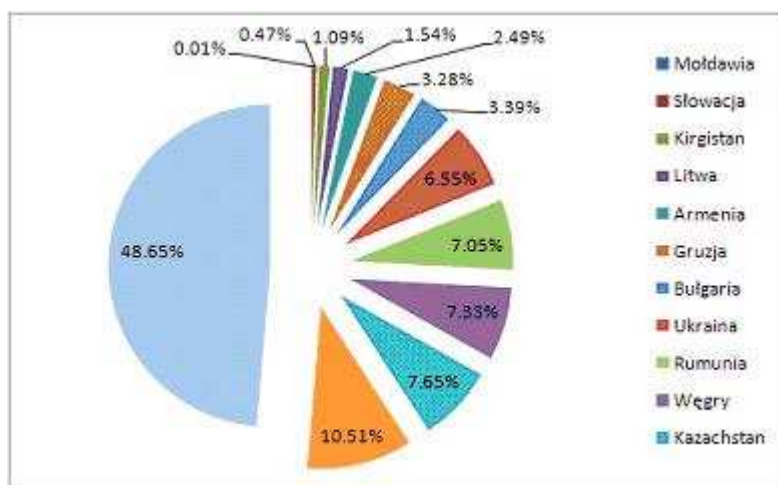
źródło: Opracowanie własne na podstawie: <http://tourism.nic.in/statistics/statistics.htm> (17.04.2009)

Z krajów europy Zachodniej, największe obciążenie Hindusów przeżywają: Wielka Brytania (58,36%), Włochy (18,61%) i Szwajcaria (18,31%).

Tab. 23. Przyjazdy Hindusów do Europy Wschodniej

Europa Wschodnia	94133
Mołdawia	6
Słowacja	443
Kirgistan	1030
Litwa	1450
Armenia	2340
Gruzja	3088
Bułgaria	3187
Ukraina	6169
Rumunia	6632
Węgry	6903
Kazachstan	7197
Polska	9893
Rosja	45795

źródło: Opracowanie własne na podstawie: <http://tourism.nic.in/statistics/statistics.htm> (17.04.2009)

Wykres 19. Przyjazdy Hindusów do Europy Wschodniej

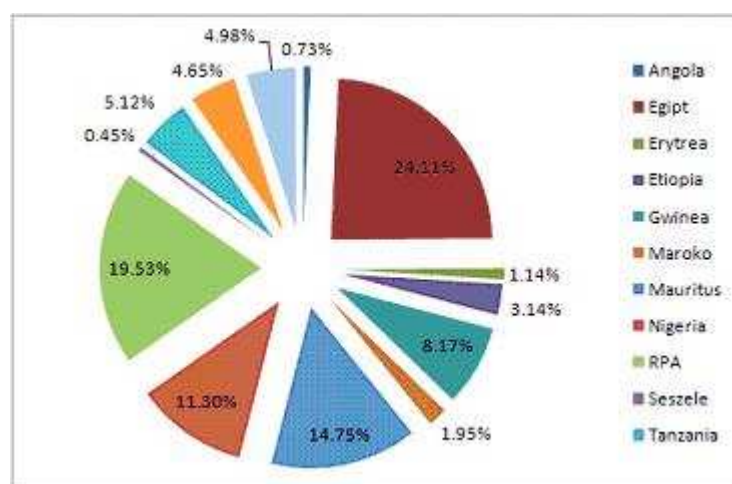
źródło: Opracowanie własne na podstawie: <http://tourism.nic.in/statistics/statistics.htm> (17.04.2009)

Z państw Europy Wschodniej, najwięcej turystów z Indii odwiedza: Rosję (48,65%), Polskę (10,51%), Kazachstan (7,65%), Węgry (7,33%) i Rumunię (7,05%).

Tab. 24. Przyjazdy Hindusów do Afryki

Afryka	254294
Angola	1852
Egipt	61301
Erytrea	2895
Etiopia	7975
Gwinea	20769
Maroko	4950
Mauritus	37498
Nigeria	28741
RPA	49674
Seszele	1132
Tanzania	13020
Uganda	11829
Zambia	12658

źródło: Opracowanie własne na podstawie: <http://tourism.nic.in/statistics/statistics.htm> (17.04.2009)

Wykres 20. Przyjazdy Hindusów do Afryki

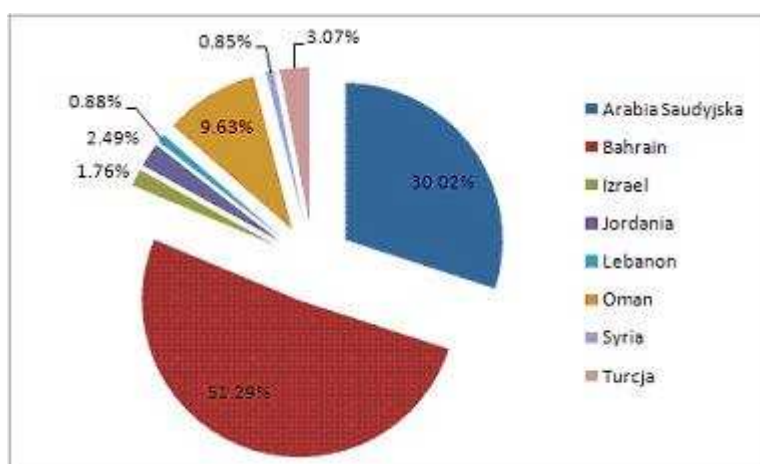
źródło: Opracowanie własne na podstawie: <http://tourism.nic.in/statistics/statistics.htm> (17.04.2009)

Spośród krajów afrykańskich, najliczniej odwiedzane są: Egipt (24,11%), RPA (19,53%), Mauritius (14,75%), Nigeria (11,30%).

Tab. 25. Przyjazdy Hindusów do Azji Zachodniej

Azja Zachodnia	1150631
Arabia Saudyjska	345431
Bahrain	590198
Izrael	20233
Jordania	28640
Lebanon	10079
Oman	110841
Syria	9830
Turcja	35379

źródło: Opracowanie własne na podstawie: <http://tourism.nic.in/statistics/statistics.htm> (17.04.2009)

Wykres 21. Przyjazdy Hindusów do Azji Zachodniej

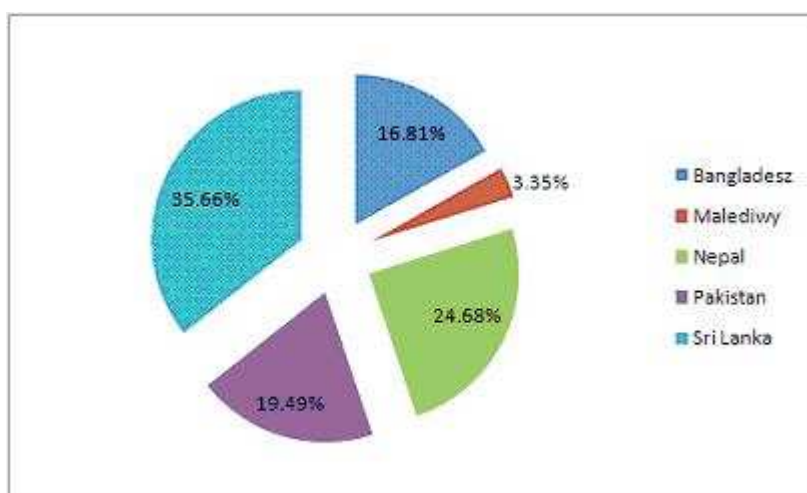
źródło: Opracowanie własne na podstawie: <http://tourism.nic.in/statistics/statistics.htm> (17.04.2009)

Najwięcej Hindusów odwiedza z Azji Zachodniej: Bahrain (51,29%), Arabie Saudyjską (30,02%) i Oman (9,63%).

Tab. 26. Przyjazdy Hindusów do Azji Południowej

Azja Południowa	359988
Bangladesz	60516
Malediwy	12071
Nepal	88857
Pakistan	70174
Sri Lanka	128370

źródło: Opracowanie własne na podstawie: <http://tourism.nic.in/statistics/statistics.htm> (17.04.2009)

Wykres 22. Przyjazdy Hindusów do Azji Południowej

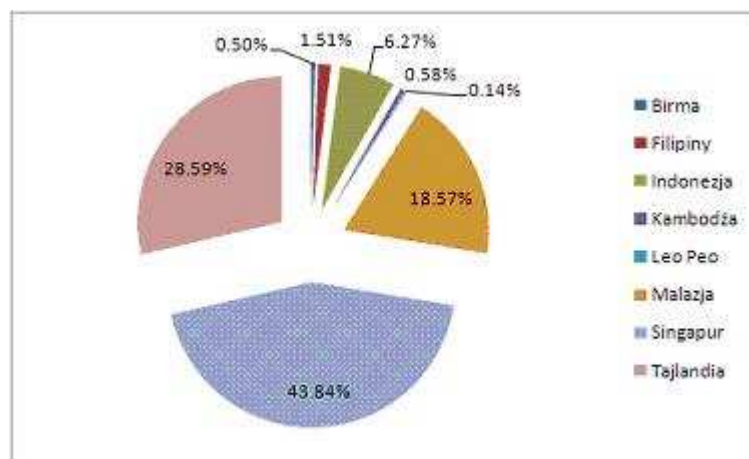
źródło: Opracowanie własne na podstawie: <http://tourism.nic.in/statistics/statistics.htm> (17.04.2009)

Najliczniej odwiedzanymi państwami w Azji Południowej są: Sri Lanka (35,66%), Nepal (24,68%), Pakistan (19,49%), Bangladesz (16,81%).

Tab. 27. Przyjazdy Hindusów do Azji Południowo-wschodniej

Azja Południowo-wschodnia	1502962
Birma	7540
Filipiny	22703
Indonezja	94258
Kambodża	8690
Leo Peo	2100
Malazja	279046
Singapur	658893
Tajlandia	429732

źródło: Opracowanie własne na podstawie: <http://tourism.nic.in/statistics/statistics.htm> (17.04.2009)

Wykres 23. Przyjazdy Hindusów do Azji Południowo-wschodniej

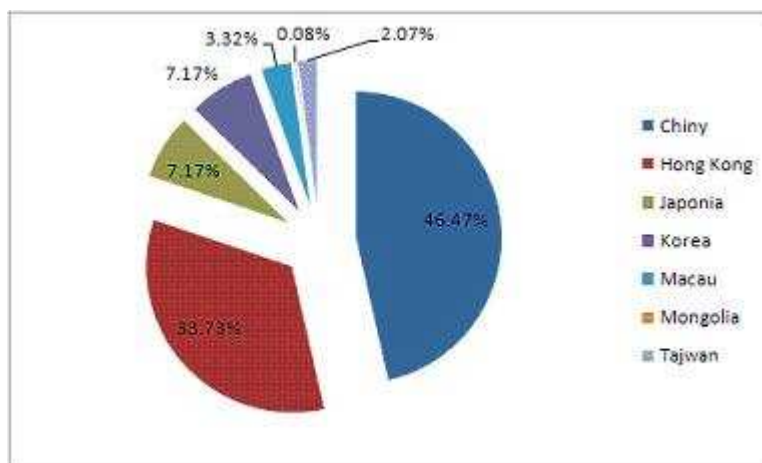
źródło: Opracowanie własne na podstawie: <http://tourism.nic.in/statistics/statistics.htm> (17.04.2009)

W Azji Południowo-wschodniej najliczniej odwiedzane są: Singapur (43,84%), Tajlandia (28,59%) i Malezja (18,57%).

Tab. 28. Przyjazdy Hindusów do Azji Wschodniej

Azja Wschodnia	871801
Chiny	405091
Hong Kong	294079
Japonia	62505
Korea	62531
Macau	28903
Mongolia	672
Tajwan	18020

źródło: Opracowanie własne na podstawie: <http://tourism.nic.in/statistics/statistics.htm> (17.04.2009)

Wykres 24. Przyjazdy Hindusów do Azji Wschodniej

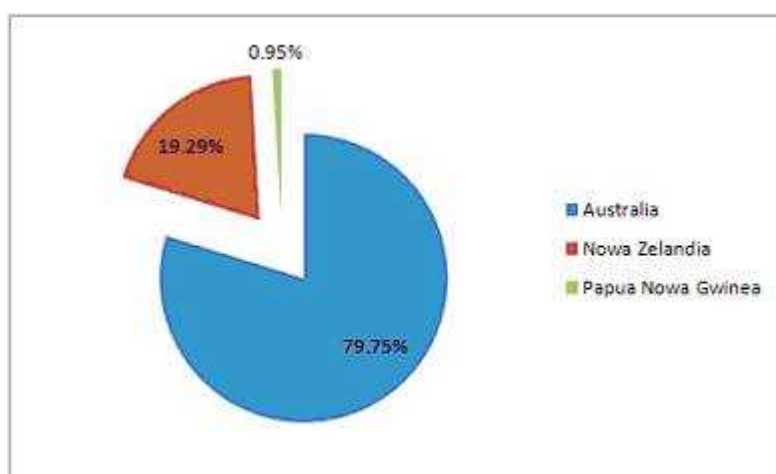
źródło: Opracowanie własne na podstawie: <http://tourism.nic.in/statistics/statistics.htm> (17.04.2009)

Najliczniej odwiedzane przez Hindusów, państwa Azji Wschodniej to: Chiny (46,47%) i Hong Kong (33,73%).

Tab. 29. Przyjazdy Hindusów do Oceanii

Australazja	105038
Australia	83771
Nowa Zelandia	20265
Papua Nowa Gwinea	1002

źródło: Opracowanie własne na podstawie: <http://tourism.nic.in/statistics/statistics.htm> (17.04.2009)

Wykres 25. Przyjazdy Hindusów do Oceanii

źródło: Opracowanie własne na podstawie: <http://tourism.nic.in/statistics/statistics.htm> (17.04.2009)

Spośród państw Oceani, najliczniej odwiedzana przez Hindusów jest: Australia (79,75%) i Nowa Zelandia (19,29%).

3.2) Turystyka krajowa

Tab. 30. Liczba wyjazdów krajowych Hindusów

Rok	Liczba wyjazdów	Procentowe zmiany
1991	66 670 303	-
1992	81 455 861	22,2%
1993	105 811 696	29,9%
1994	127 118 655	20,1%
1995	136 643 600	7,5%
1996	140 119 672	2,5%
1997	159 877 208	14,1%
1998	168 196 000	5,2%
1999	190 671 034	13,4%
2000	220 106 911	15,4%
2001	236 469 599	7,4%
2002	269 598 028	14,0%
2003	309 038 335	14,6%
2004	366 267 522	18,5%
2005	391 948 589	7,0%
2006	462 310 177	18,0%
2007	526 564 364	13,9%

źródło: Opracowanie własne na podstawie: <http://tourism.nic.in/statistics/statistics.htm> (17.04.2009)

Wykres 26. Liczba wyjazdów krajowych Hindusów (1991-2007)

źródło: Opracowanie własne na podstawie: <http://tourism.nic.in/statistics/statistics.htm> (17.04.2009)

Wielkość podróży krajowych ludności hinduskiej w 2007 r. osiągnęła liczbę 526564364.

Jednak, jak podaje powyższy wykres, liczba wyjazdów od 1991 r. ma tendencję wzrostową, więc można stwierdzić, że wielkość krajowego ruchu turystycznego Indii zwiększy się w kolejnych latach.

Tab. 31. Udział stanów indyjskich w turystyce krajowej

S. No.	State/U.T.	2005	2006	2007	% share
1	Andhra Pradesh	93 529 554	111 715 376	127 933 333	24,30%
2	Arunachal Pradesh	50 560	80 137	91 100	0,02%
3	Assam	2 467 652	3 268 657	3 436 833	0,65%
4	Andaman & Nicobar Islands	30 225	118 580	136 015	0,03%
5	Bihar	8 687 220	7 774 732	10 352 887	1,97%
6	Chandigarh	614 176	704 531	928 159	0,18%
7	Chhattisgarh	324 495	363 759	414 322	0,08%
8	Dadra & Nager Haveli	526 142	478 000	473 489	0,09%
9	Daman & Diu	394 914	420 628	446 490	0,08%
10	Delhi	2 061 782	2 237 130	2 388 330	0,45%
11	Goa	1 965 343	2 098 654	2 208 986	0,42%
12	Gujarat	9 457 486	11 936 957	13 477 316	2,56%
13	Haryana	5 913 394	6 019 927	6 252 945	1,19%
14	Himachal Pradesh	6 936 840	7 671 902	8 481 988	1,61%
15	Jammu & Kashmir	7 239 481	7 646 274	7 915 271	1,50%
16	Jharkhand	2 042 723	2 138 685	4 906 394	0,93%
17	Karnataka	30 470 316	36 195 907	37 825 953	7,18%
18	Kerala	5 946 423	6 271 724	6 642 941	1,26%
19	Lekshadweep	6 908	22 941	16 642	0,00%
20	Madhya Pradesh	7 090 952	11 062 640	13 894 500	2,64%
21	Maharashtra	14 329 667	16 880 348	19 226 716	3,65%
22	Manipur	94 299	116 984	101 484	0,02%
23	Meghalaya	375 901	401 529	457 685	0,09%
24	Mizoram	44 715	50 987	43 161	0,01%
25	Nagaland	17 470	15 850	22 085	0,00%
26	Orissa	4 632 976	5 239 896	5 944 890	1,13%
27	Punjab	431 036	353 907	368 593	0,07%
28	Puducherry	574 011	652 735	798 528	0,15%
29	Rajasthan	18 787 298	23 483 287	25 920 529	4,92%
30	Sikkim	251 744	292 486	329 075	0,06%
31	Tamil Nadu	43 213 128	58 340 008	70 254 972	13,34%
32	Tripura	216 330	230 645	244 795	0,05%
33	Uttar Pradesh	95 440 947	105 549 478	116 244 008	22,08%
34	Uttarakhand	14 215 570	16 666 525	19 803 280	3,76%
35	West Bengal	13 566 911	15 808 371	18 580 669	3,53%
	Total	391 948 589	462 310 177	526 564 364	100,00%

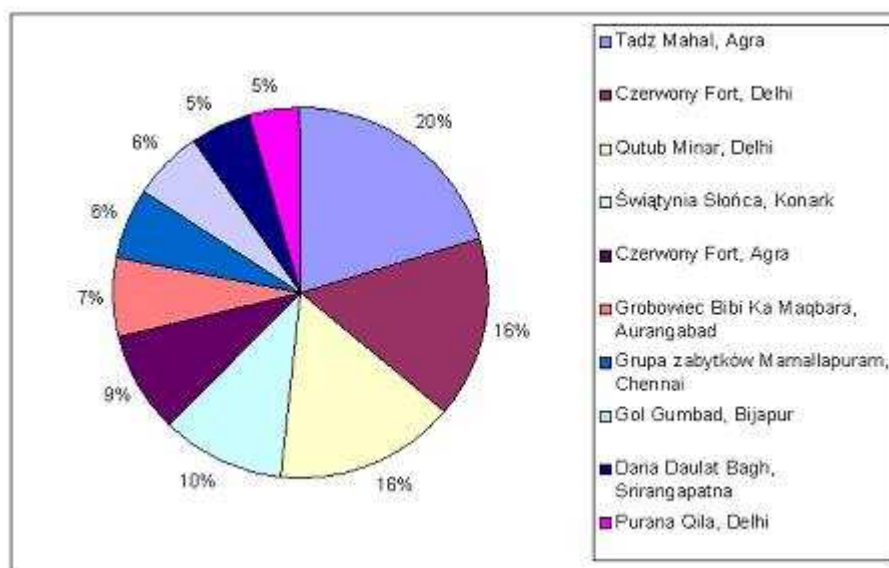
źródło: Opracowanie własne na podstawie: <http://tourism.nic.in/statistics/statistics.htm> (17.04.2009)

Najliczniej odwiedzane regiony Indii przez turystów z własnego państwa w 2007 r. to: Andhra Pradesh (24,30%), Uttar Pradesh (22,08%) i Tamil Nadu (13,34%).

Tab. 32. 10 najpopularniejszych zabytków turystyki krajowej Indii

Ranking	Zabytek	Liczba odwiedzających
1	Tadź Mahal, Agra	2 624 085
2	Czerwony Fort, Delhi	2 060 420
3	Qutub Minar, Delhi	2 019 453
4	Świątynia Słońca, Konark	1 347 483
5	Czerwony Fort, Agra	1 177 133
6	Grobowiec Bibi Ka Maqbara, Aurangabad	878 152
7	Grupa zabytków Mamallapuram, Chennai	802 000
8	Gol Gumbad, Bijapur	776 491
9	Daria Daulat Bagh, Srirangapatna	682 933
10	Purana Qila, Delhi	590 801

źródło: Opracowanie własne na podstawie: <http://tourism.nic.in/statistics/statistics.htm> (17.04.2009)

Wykres 27. 10 Najliczniej odwiedzanych zabytków Indii w turystyce krajowej

źródło: Opracowanie własne na podstawie: <http://tourism.nic.in/statistics/statistics.htm> (17.04.2009)

Najliczniej odwiedzanymi zabytkami Indii, przez hindusów są: Tadź Mahal (20%), Czerwony Fort w Delhi (16%), Qutab Minar (16%), Świątynia Słońca (10%) i Czerwony Fort w Agrze (9%).

IV. ZNACZENIE DLA RYNKU TURYSTYCZNEGO POLSKI

4.1) Recepcja turystyczna Polski

Tabela 33.

PRZYJAZDY CUDZOZIEMCÓW DO POLSKI WEDŁUG OBYWATELSTWA (KRAJE)						
Lp.	Kraje	I – XII	I	II	III	IV
1	O G O Ł E M	64 882,5	4 599,8	4 574,5	5 435,3	5 463,6
	w tym:					
2	Argentyna	4,3	0,2	0,2	0,2	0,4
3	Armenia	5,9	0,4	0,4	0,5	0,4
4	Australia	46,5	1,7	1,2	1,5	2,4
5	Austria	312,8	20,9	21,3	23,4	29,1
6	Azerbejdżan	4,1	0,2	0,2	0,4	0,3
7	Belgia	114,5	6,9	7,4	8,7	10,4
8	Bezpaństwowcy	77,0	3,9	4,1	5,4	6,3
9	Białoruś	3 847,8	295,8	293,0	314,5	297,0
10	Brazylia	15,2	0,6	0,6	0,8	1,1
24	India	13,1	0,7	0,8	0,9	0,9

źródło: http://www.stat.gov.pl/gus/5840_662_PLK_HTML.htm (10.04.2009)

Według Głównego Urzędu Statystycznego, w 2007 r. przybyło do Polski 13,1 tysięcy turystów z Indii, co stanowi 0,02% wszystkich podróży przyjeżdżających do Rzeczypospolitej.

Tabela 34.

PRZYJAZDY CUDZOZIEMCÓW DO POLSKI WG OBYWATELSTWA (KRAJE) - W TYS.									
Kraje	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Ogółem	89 117,9	84 514,9	61 431,3	50 734,6	52 129,8	61 917,8	64 606,1	65 114,9	64 882,5
w tym:									
Argentyna	2,4	3,1	2,9	2,0	2,3	2,6	3,4	3,9	4,3
Armenia	2,2	2,2	2,2	2,8	2,7	4,3	5,4	5,8	5,9
Australia	15,6	14,5	13,5	12,9	13,0	22,1	35,4	41,9	46,5
Austria	285,0	304,2	297,5	247,8	265,7	288,3	282,2	304,0	312,8
Azerbejdżan	4,1	3,4	2,4	2,3	2,7	3,7	3,5	3,4	4,1
Belgia	176,6	160,4	111,9	92,6	65,2	74,5	71,9	91,4	114,5
Białoruś	4 640,3	5 919,6	5 197,1	4 241,7	3 830,1	3 522,8	3 650,8	3 911,8	3 847,8
Brazylia	3,3	4,1	4,6	5,0	5,1	6,3	11,4	12,9	15,2
Bulgaria	41,4	34,8	48,4	57,2	55,2	53,5	61,2	65,6	71,3
India	4,3	4,8	5,0	5,3	6,1	7,9	8,7	9,9	13,1

źródło: http://www.stat.gov.pl/gus/5840_662_PLK_HTML.htm (10.04.2009)

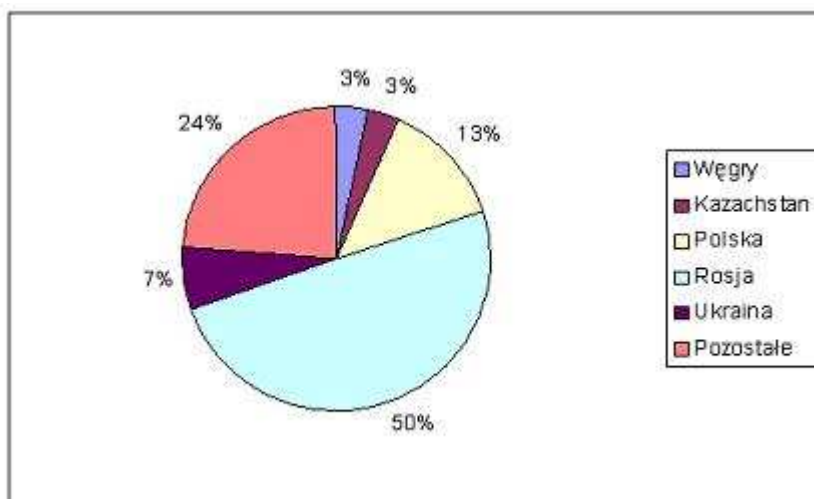
Liczba turystów z Indii, przybywających do Polski, charakteryzuje się tendencją wzrostową. W 1999 r. przybyło do RP 4,9 tys. turystów, a w 2007 r. 13,1 tys., co świadczy o wzroście zainteresowania słowiańskim krajem przez tą grupę narodowościową.

4.2) Emisja turystyczna Polski

Tab. 35. Liczba podróży turystów z Europy wschodniej do Indii

Państwo	Przyjazdy			% udział
	2005	2006	2007	2007
Węgry	3704	4262	5073	0,10%
Kazachstan	3376	3883	5137	0,10%
Polska	10983	14808	20166	0,40%
Rosja	56446	62203	75543	1,49%
Ukraina	6769	8479	10490	0,21%
Pozostałe	20167	27674	36355	0,71%
Europa Wschodnia			152764	3,01%
Świat			5081504	100,00%

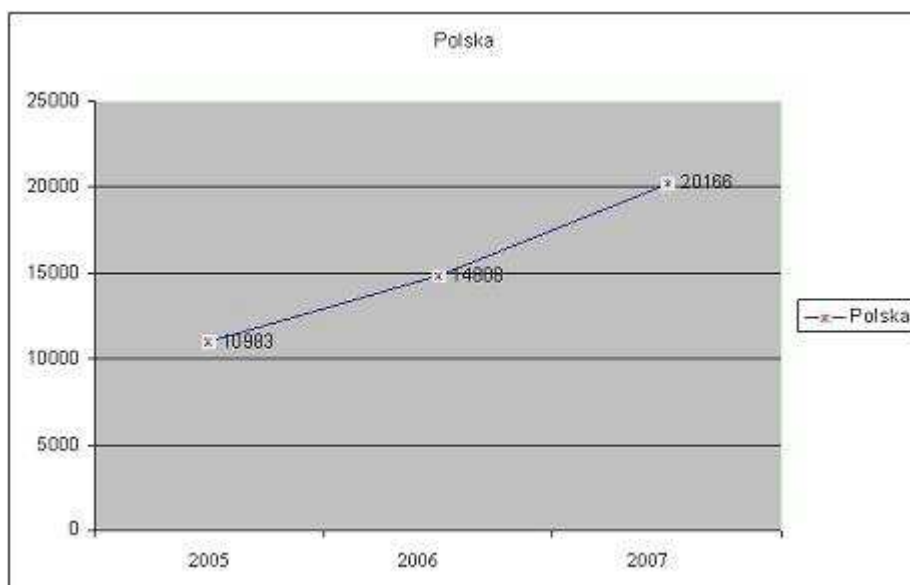
źródło: Opracowanie własne na podstawie: <http://tourism.nic.in/statistics/statistics.htm> (17.04.2009)

Wykres 28. Udział państw Europy wschodniej w podróżach do Indii

źródło: Opracowanie własne na podstawie: <http://tourism.nic.in/statistics/statistics.htm> (17.04.2009)

Udział Polski w podróżach do Indii, na tle państw Europy wschodniej wynosi 13% (20166 wyjazdów), natomiast udział Polski we wszystkich wyjazdach do Indii wynosi 0,4%.

Wykres 29. Liczba podróży Polaków do Indii

źródło: Opracowanie własne na podstawie: <http://tourism.nic.in/statistics/statistics.htm> (17.04.2009)

Liczba Polaków podróżujących do Indii w latach 2005 – 2007 ma tendencję wzrostową, a w porównaniu do roku 2005 – obecnie wyjeżdża do Indii 2 razy więcej Polaków.

Tab. 36. Wyjazdy Polaków do Indii w kwartałach 2007 r.

	Liczba przyjazdów	% udział kwartałów 2007 r.			
		I - III	IV - VI	VII - IX	X - XII
Polska	20166	32,1%	14,5%	18,8%	34,6%

źródło: Opracowanie własne na podstawie: <http://tourism.nic.in/statistics/statistics.htm> (17.04.2009)

Przyjazdy Polaków do Indii w 2007 roku, odbywały się głównie w okresie jesienno-zimowym (66,7%).

Tab. 37. Udział środków komunikacyjnych w wyjazdach Polaków do Indii

	Liczba przyjazdów	% udział w przyjazdach		
		Powietrze	Morze	Ląd
Polska	20166	93,4%	0,7%	4,9%

źródło: Opracowanie własne na podstawie: <http://tourism.nic.in/statistics/statistics.htm> (17.04.2009)

W podróżach Polaków do Indii, dominującą rolę odgrywa transport lotniczy (93,4%).

Tab. 38. Przyloty Polaków do portów lotniczych Indii

	Liczba przyjazdów	% udział portów lotniczych					
		Bombaj	Kalkuta	Chennai	Delhi	Bangalore	Inne
Polska	20166	19,1%	1,9%	3,9%	57,1%	4,5%	13,5%

źródło: Opracowanie własne na podstawie: <http://tourism.nic.in/statistics/statistics.htm> (17.04.2009)

Ponad połowa wszystkich turystów z Polski (57,1%), podróżujących do Indii w 2007 roku, odbyła odprawę lotniczą w stolicy – Delhi. Znaczącą rolę miało także lotnisko w Bombaju (19,1%).

Tab. 39. Wiek Polaków podróżujących do Indii w 2007 r.

	Liczba przyjazdów	Wiek turystów							
		0 - 14	15 - 24	25 - 34	35 - 44	45 - 54	55 - 64	65 <	Brak danych
Polska	20166	1,7%	7,2%	32,4%	19,4%	19,2%	14,0%	4,2%	1,9%

źródło: Opracowanie własne na podstawie: <http://tourism.nic.in/statistics/statistics.htm> (17.04.2009)

Ponad 32% polskich turystów udających się do Indii w 2007 r. była w wieku 25-24 lat i stanowiła najliczniejszą grupę wiekową. 19,4% w wieku 35-44 lata, 19,2 w wieku 45-54 lat i 14% w wieku 55-64 lat.

Tab. 40. Cel podróży polskich turystów

	Liczba przyjazdów	Cel podróży	
		Biznes	Turystyka i inne
Polska	20166	4,7%	95,3%

źródło: Opracowanie własne na podstawie: <http://tourism.nic.in/statistics/statistics.htm> (17.04.2009)

Zdecydowana większość (95,3%) polskich turystów, udaje się do Indii w celach turystycznych. Tylko 4,7% podróżnych z RP wyjeżdża do Indii w celach biznesowych.

PODSUMOWANIE

Jak wspomniano na początku pracy, Indie to kraj o ciekawej historii i wspaniałej kulturze, gdzie na turystów czekają liczne atrakcje – zarówno materialne i niematerialne.

Każdy ceniony sobie obieżyświat powinien, chociaż raz odwiedzić to państwo – oczywiście są to tylko domysły. Jednak dane przedstawiane w różnych raportach turystycznych, między innymi w raporcie sporządzonym przez UNWTO, dają ogromne nadzieje, iż podróże do, jak i z państwa Półwyspu Indyjskiego staną się czymś powszechnym dla wielu (nawet przeciętnych) turystów.

Gwałtowny rozwój siatki połączeń do Europy, Azji i Ameryki, oferowany zarówno przez narodowych, jak i prywatnych przewoźników, a w szczególności rozwój tanich linii lotniczych sprawia, iż koszty transportu do, i z krajów Azji Południowej są coraz niższe.

Na decyzje o wyjeździe do Indii mają przede wszystkim media. Telewizja, prasa i kino, a w głównej mierze ośrodek produkcji indyjskiej kinematografii – Bollywood, sprawiają, iż ludzie na całym świecie mają możliwość zobaczenia, jednego z najbarwniejszych krajów na Ziemi.

Wpływ na zwiększenie recepcji, jak i emisji rynku turystycznego Indii, ma również dynamiczny rozwój indyjskich koncernów za granicą. Stąd rosnący popyt na wyjazdy biznesowe, organizacje spotkań i konferencji.

Mimo, iż Indie nie znajdują się w top 10 krajów najczęstszych odwiedzin przez turystów z Polski, to tempo wzrostu liczby przyjazdów turystycznych z kraju znad Wisły, charakteryzuje się dynamicznym wzrostem (w ciągu dwóch lat liczba wyjazdów Polaków do Indii wzrosła prawie 2 razy(!)).

Reasumując, rynek turystyczny Indii jest nadal w fazie rozwoju, jeśli jednak tempo tego rozwoju będzie utrzyma się na danym poziomie, to Indie w niedługim czasie, mają ogromną szansę dogonić najbardziej rozwinięte turystycznie państwa.

BIBLIOGRAFIA

1. Praca zbiorowa pod redakcją Zygmunta Kruczka, *Kraje Pozaeuropejskie – zarys geografii turystycznej*, Wyd. Proksenia, Kraków 2006;
2. Internet:
 - <http://mandalay.pl/Indie>;
 - <http://pl.wikipedia.org/wiki/Indie>;
 - <http://www.mapsofindia.com/india/india.html>;
 - <http://www.atrakcje-turystyczne.com/azja/indie/>;
 - <http://corporate.tourism.nsw.gov.au/Sites/SiteID6/objLib62/IndiaYEDec08.pdf>;
 - http://www.pot.gov.pl/potgov_front_page;
 - <http://www.intur.com.pl/>;
 - <http://www.pit.org.pl/>;
 - <http://part.com.pl/web/>;
 - <http://www.msport.gov.pl/>;
 - <http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xchg/gus>;
 - http://itir.awf.krakow.pl/strony_st/projekty/indie/sylwia_gebala.pdf;
 - http://itir.awf.krakow.pl/strony_st/projekty/indie/justyna_szymczak.pdf;
 - <http://www.unwto.org/facts/eng/highlights.htm>;
 - <http://portalwiedzy.onet.pl/77951,,,indie,haslo.html>;
 - <http://www.indie.pl/>;
 - <http://przewodnik.onet.pl/1141,6007,,indie,kraj.html>;
 - <http://www.censusindia.gov.in/>;
 - <http://www.incredibleindia.org/>;
 - <http://www.wttc.org/bin/pdf/temp/india.html>;
 - <http://www.tourindia.com/> <http://india.gov.in/>;
 - <http://www.indiaprofile.com/>;
 - <http://www.india-tourism.com/EN/>;
 - <http://www.tourisminindia.com/>;
 - <http://www.hmdalliancetravel.in/about-us.htm>;
 - <http://tourism.gov.in/>;
 - <http://tourism.nic.in/statistics/statistics.htm>.

SPIS TABEL

Tab. 1. Przyjazdy turystów zagranicznych poszczególnymi rodzajami transportu.....	27
Tab. 2. Liczba przyjazdów zagranicznych turystów do Indii oraz udział sektorów transportu (1996-2007)	28
Tab. 3. Wykaz przedsiębiorstw linii lotniczych Indii.....	29
Tab. 4. Liczba zarejestrowanych hoteli i dostępnych pokoi (2006-2007).....	34
Tab. 5. Liczba przyjazdów turystów zagranicznych na świecie i w Indiach.....	39
Tab. 6. Międzynarodowe przyjazdy turystów zagranicznych do Azji Pd. w 2007 r.....	41
Tab. 7. Pozycja Indii w regionie „Azja i Pacyfik” wg liczby przyjazdów turystycznych.....	41
Tab. 8. Przyjazdy turystów do Indii z poszczególnych regionów w 2007 r.....	42
Tab. 9. Przychody Azji Pd z międzynarodowej turystyki	44
Tab. 10. Procentowy udział poszczególnych miesięcy w przyjazdach zagranicznych	44
Tab. 11. Ekstrema procentowego udziału w przyjazdach zagranicznych do Indii w 2007 r ...	45
Tab. 12. Przychody z turystyki – świat i Indie	46
Tab. 13. Szacowana liczba przyjazdów turystycznych	48
Tab. 14. Przyjazdy do Indii wg rodzajów komunikacji.....	48
Tab. 15. Udział hinduskich portów lotniczych w przyjazdach zagranicznych	49
Tab. 16. Przyjazdy turystyczne ze względu na cel podróży	51
Tab. 17. 10 najczęściej odwiedzanych zabytków przez turystów zagranicznych	52
Tab. 18. Liczba podróżujących za granicę Hindusów	54
Tab. 19. Udział portów lotniczych w wylotach Hindusów	55
Tab. 20. Przyjazdy Hindusów do Ameryki Północnej	56
Tab. 21. Przyjazdy Hindusów do Ameryki Południowej	56
Tab. 22. Przyjazdy Hindusów do Europy Zachodniej	57
Tab. 23. Przyjazdy Hindusów do Europy Wschodniej.....	58
Tab. 24. Przyjazdy Hindusów do Afryki	59
Tab. 25. Przyjazdy Hindusów do Azji Zachodniej.....	59
Tab. 26. Przyjazdy Hindusów do Azji Południowej	60
Tab. 27. Przyjazdy Hindusów do Azji Południowo-wschodniej.....	61
Tab. 28. Przyjazdy Hindusów do Azji Wschodniej.....	61
Tab. 29. Przyjazdy Hindusów do Oceanii	62
Tab. 30. Liczba wyjazdów krajowych Hindusów	63

Tab. 31. Udział stanów indyjskich w turystyce krajowej.....	64
Tab. 32. 10 najpopularniejszych zabytków turystyki krajowej Indii	65
Tab. 33. Przyjazdy cudzoziemców do Polski wg obywatelstwa (2007)	66
Tab. 34. Przyjazdy cudzoziemców do Polski wg obywatelstwa (w tyś.).....	66
Tab. 35. Liczba podróży turystycznych z Europy Wschodniej Indii	67
Tab. 36. Wyjazdy Polaków do Indii w kwartałach 2007 r.	68
Tab. 37. Udział środków komunikacyjnych w wyjazdach Polaków do Indii	68
Tab. 38. Przyloty Polaków do portów lotniczych Indii.....	69
Tab. 39. Wiek Polaków podróżujących do Indii w 2007 r.	69
Tab. 40. Cel podróży polskich turystów	69

SPIS WYKRESÓW

Wykres 1. Liczba przyjazdów zagranicznych turystów do Indii oraz udział sektorów transportu (1996-2007).....	28
Wykres 2. Liczba przyjazdów zagranicznych do Indii (1996-2007).....	40
Wykres 3. Procentowy udział państw Ameryki Północnej w przyjazdach do Indii	42
Wykres 4. Procentowy udział państw Europy Zachodniej w przyjazdach do Indii	43
Wykres 5. Procentowy udział państw Azji Południowej w przyjazdach do Indii.....	43
Wykres 6. Procentowy udział poszczególnych miesięcy w przyjazdach zagranicznych.....	45
Wykres 7. Przychody Indii z przyjazdów zagranicznych (1991-2007).....	47
Wykres 8. Międzynarodowe przyjazdy turystów w latach 1950-2020.....	47
Wykres 9. Przyjazdy do Indii wg rodzajów komunikacji	49
Wykres 10. Zagraniczni turyści wg płci.....	50
Wykres 11. Liczba turystów wg wieku	50
Wykres 12. Przyjazdy turystyczne ze względu na cel podróży.....	51
Wykres 13. 10 najczęściej odwiedzanych zabytków przez turystów zagranicznych.....	52
Wykres 14. Liczba Hindusów podróżujących za granicę.....	54
Wykres 15. Najchętniej odwiedzane regiony przez Hindusów	55
Wykres 16. Przyjazdy Hindusów do Ameryki Północnej	56
Wykres 17. Przyjazdy Hindusów do Ameryki Południowej.....	57
Wykres 18. Przyjazdy Hindusów do Europy Zachodniej.....	57
Wykres 19. Przyjazdy Hindusów do Europy Wschodniej	58
Wykres 20. Przyjazdy Hindusów do Afryki.....	59
Wykres 21. Przyjazdy Hindusów do Azji Zachodniej	60
Wykres 22. Przyjazdy Hindusów do Azji Południowej	60
Wykres 23. Przyjazdy Hindusów do Azji Południowo-wschodniej	61
Wykres 24. Przyjazdy Hindusów do Azji Wschodniej	62
Wykres 25. Przyjazdy Hindusów do Oceanii.....	62
Wykres 26. Liczba wyjazdów krajowych Hindusów	63
Wykres 27. 10 najpopularniejszych zabytków turystyki krajowej Indii	65
Wykres 28. Liczba podróży turystycznych z Europy Wschodniej Indii	67
Wykres 29. Liczba podróży Polaków do Indii	68

SPIS FOTOGRAFII

Fot. 1. Indie - mapa	5
Fot. 2. Prezydent i premier Indii – P. Patil i M. Singh	9
Fot. 3. Indie – mapa administracyjna	10
Fot. 4. Gęstość zaludnienia Indii - mapa	11
Fot. 5. Indie – atrakcje turystyczne.....	13
Fot. 6. Brama Indii (1919 r.).....	15
Fot. 7. Złota Świątynia w Amritsar	15
Fot. 8. Wrota Indii, Bombaj.....	19
Fot. 9. Tadź Mahal, Agra.....	23
Fot. 10. Główne porty lotnicze Indii	29
Fot. 11. Mapa – sieć kolejowa Indii	31
Fot. 12. Porty Indii.....	32

INFORMACJA

Wyrażam zgodę na opublikowanie wykonanego przeze mnie projektu na stronie AWF Kraków. Oświadczam, że został on wykonany zgodnie z obowiązującymi zasadami i nie narusza niczych praw autorskich.